

LETNIK XI.

Naš rod

LETO 1939./40.

5.

Rešitve ugank iz 4. štev. »Našega roda«

Cicibanova številčna uganika: Pastirci vi, kaj se vam zdi.

Kdo zna? Prečrtaj v četrti vrsti 5. in 6. piko, v peti vrsti 1. in 6. piko, v šesti vrsti 1. in 5. piko.

Računska uganika: Prva vrsta vodoravno: 11, 16, 17, 18, 3; druga vrsta vodoravno: 25, 12, 7, 20, 1; tretja vrsta vodoravno: 4, 21, 13, 5, 22; četrta vrsta vodoravno: 2, 6, 19, 14, 24; peta vrsta vodoravno: 23, 10, 9, 8, 15.

Križanka »Jazbec«: Vodoravno: od, kos, jazbina, donat, tara, sol, pomota, obed, pilot, km.

Navpično: on, da, kolek, on, sap, atol, zato, brat, ia, dob, top, do, mi, dm.

Uganke so pravilno rešili in bili izžrebani za darila:

Vekica Šprager, 2. razr., Beltinci; Anica Petrovec, 3. razr. v Polhovem Gradcu; Evgenij Valjavec, 4. razr., Smartno 38, p. Stražišče pri Kranju; Karmen Novak, Trnovlje 172, p. Celje.

Razpis nagrad

Dva rešilca »Cicibanove štev. uganke« in »Babilonske zmešnjave« (za učence ali učenke od 1. do 3. razr.) in dva rešilca križanke »Medved« (za učence od 4. razreda dalje) prejmeta lepe nagrade.

Naslovna slika: »Na poti v Bellehem«. Foto J. Pogačnik, Ljubljana, Tyrševa cesta.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemajo naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice« v mesečnih obrokih po din 250. Celoletna naročnina znaša 25 din.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko združenje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Franciškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Strukelj).

JANKO SAMEC

Žalostni koledniki

I

*In so oblekli se v kraljevske halje
pa slato krono deli vrh glavé
ter šli so v svet... A pot kazala v dalje
jim luč nebeška svezde je svetlé.*

*Tako so šli presvete Tri se kralje,
da preiskusijo ljudem srce,
če jim trdó kot démanten kristal je,
ki bede ga ne ganejo solsé!—*

*Pojoč prihajali so pred domove,
potrkali so na vsaktera vrata,
da bi dobili dobrih rok darove...*

*A glej: Kjer hiša je bilà bogata,
pogresnila se v molka je okove;
darov ni dala za človeka — brata!*

II

*Zato pač sajokalo je v bolesti
nad njimi novoletnih ur nebo —
Oni pa so odšli po svoji cesti
s očesom mrtvim uprtim v noč temno...*

*In veste: Ni še konca tej povesti!—
Kar vem od nje še, uaj povem v uho
vam, ljubi moji: Ti otroci svesti
ljubezen radi lili bi v temó!*

*Pa ker darov pri sebi niso imeli,
pred dom so dali ubožta in gorja
use, s čimer so kraljevsko se odeli...*

*In vrh purpurnih plaščev in slata
bres vrednosti še sraven košček deli
so svojega otroškega srca!*

Herodež

To vam je bil dedec. V irhastih, pa strašno oguljenih hlačah in zverženih škornjih je koracal od vasi do vasi, pel in žvižgal, kramljaj in godrnjal.

Stanoval je v razdrti bajti in če je deževalo, je moral nad svojim ležiščem, ki je bilo podobno brlogu, razprostrti dežnik. Le kup slame in nekaj cunj, to je bila njegova postelja.

Racal je od vasi do vasi in žvižgal in pel in se včasih od sile razvnel.

»Herodež, pa ja nisi lačen?« ga je odgovorila dobrodušna gruntarica. In se je zgodilo, da je bil Herodež lačen in jo je gruntarici zagodel:

»Kaj bi, nič ne rečem, ampak če imaš, daj! Radi mene pa ne stradaj!«

»No, no, Herodež, nič ne maraj, kar jej. Ne bo nas konec radi tega!« se je motala gruntarica in se skrivaj smejala: »Tič, kaj se boš delal, ko si pa lačen, da se ti skozi želodec bliska.«

In Herodež je iz sklede tako hitro pospravil, da se je gruntarica bala, če ne bo žlice in še sklede pohrustal.

Pa se še zahvalil ni, skvečeni cilinder je posadil na drobno glavo in odžvižgal po vasi, s palico odganjal pse in otroke in pse in otroke s prav istimi besedami ozmerjal: »Sodrga lačna, poberi se mi in spravi se s pota, če gre pošten človek po svojih opravkih.«

Otroci in psi se za zmerjanje niso zmenili, le pazili so, da jih ni s palico.

»Herodež, Herodež, pojdi v Betlehem!« so kričali otroci, psi so pa lajali in se zaletavali v irhaste hlače.

»Saj niso iz pasje kože, mrhovina!« se je togotil Herodež, zamahoval s palico in s tenkimi nogami meril pot, kot bi jo strigel.

»Herodež, če si lačen, kar v hišo!« ga je ogovorila čokata gruntarica.

»Kaj bi se repenčila, ko še sama nimaš kaj za pod zob!« je zarenčal Herodež; kajti bil je sit in je odžvižgal.

»Herodež je sit, Herodež je sit!« so kričali otroci. Še ti so vedeli, da Herodež poje, kadar je lačen, in žvižga, kadar je sit.

»Lakota pretrgana!« jim je zagodel Herodež in se pognal proti svoji bajti.

»Herodež, dve klobasi imam zate!« ga je ustavila opaltarica, dobričina.

»Nič ne rečem, da bi ne vzela!« se je motal Herodež pa pobasal klobase in kruh v žepe in se kar nič zahvalil.

»Ne bom še jedel! Klobase zakopljem, da zemlja odvzame strup!« je momljaj predse in ni opazil, da se mu opaltarica posmehuje, kot bi hotela reči: »O, saj se poznavam!«

Klobase je zakopal in se zleknil po slami in cunjah ter zadremal.

Otroci z vasi so se kar v gručinah zbirali in kričali: »Herodež, Herodež, pojdi v Betlehem!«

Najbolj glasen je bil tepček Pepček, ki ga radi bistroglovosti še v šolo niso vzeli in tudi v cerkev ga niso pustili. Oče in mati sta nanj pazila, kar se je le dalo, toda Pepček je uhajal in vsem ljudem na vasi nagajal.

»Pojdimo k Herodežu!« je kričal in gruče so šle za njim kot za generalom. Nekateri so vihteli palice, nekateri so slekli suknjiče in se podili kar čez travnike proti Herodeževi podrtiji.

Metali so v bajto kamenje, toda Herodež se ni prebudil.

»Saj misli, da je noč, prižgimo mu luč!« je kričal Pepček in prižgal v skladovnici bukovih butar ob steni.

Plamen je mahoma švignil prav do strehe, oplazil steno, obliznil ostanke slame na rebrih in se razmetal po vseh voglih in še duri se je lotil.

Otroci so se razbežali, groza jih je onemela. Nekateri so se poskrili v skednjih, nekateri so zlezli v kozolce in nihče si ni upal pogledati proti Herodeževi bajti, le Pepček je od daleč oprezoval, kdaj se bo prebudil Herodež in kdaj bo prižvižgal iz plamenov.

Tramovje se je rušilo, zveržile so se stene in se sesedle v plamenih. Toda Herodež ni ne pel in ne žvižgal in ne godrnjal, pozabil je na klobase, ki jih je zakopal, in zaspal v plamenih. Le nekaj zoglenelih kosti je ostalo od Herodeža in še te so tiho pokopali. Le opaltarica je potočila solzo; kajti Herodež se ji je resnično, resnično smilil.

France Bevk

Peter Klepec

Ilustriral Riko Debenjak

9.

Kraljevi velikaši so imeli čile konje, spodbadali so jih z ostrogami, naglo jezdili ves večer in vso noč. Šele naslednji dan, ko je bilo sonce že davno vstalo, so dospeli v Osilnico. Takoj so vedeli, kje so, ni jim bilo treba šele vpraševati. Že od daleč so slišali hrumenje skal, ki so padale v sotesko. Vse prav tako, kakor je pripovedoval Grandenti.

Poskakali so s konj, pa naravnost k županu. Tako so mu rekli, naj pokliče Petra Klepeca.

Župan je takoj spoznal, koga ima pred seboj in se je globoko priklonil. Tekel je, kar so ga nesle noge, da bi pomagal izvršiti kraljevo voljo in ukaz.

»Peter Klepec!« je klical že od daleč. »Ali slišiš? Pusti vse, kakor stoji in leži, in takoj pridi v vas!«

Korenjak, ki je pravkar odgrebal veliko skalo, se je ozrl čez ramo.

»Kaj pa je?« je vprašal. »Ali mar gori?«

»Bog vari in sveti Florijan!« je sopihal župan. »Kaj pa govoriš? Ogrji so prišli.«

»In zato je treba toliko vpitja? Ali so jih mar Tatarji prav do nas pripodili?«

Izvedelo se je bilo že in se razneslo prav do Osilnice, da so Ogrji bežali pred Psoglavci in da zdaj taborijo na Kraljevem griču. Nič pa jim ni bilo znanega o tatarskem velikanu.

»Pa menda ne,« je rekel župan. »Pravijo, da so odposlanci ogrskega kralja. S teboj bi radi govorili.«

»Kaj mi hočejo?«

»Bog ve. Povedali niso.«

»Počakajo naj do poldneva! Zaradi njih ne bom prenehal dela.«

»Pravijo, da se jim hudo mudi.«

»Meni tudi. Ako ne morejo čakati, pa naj gredo.«

In Peter Klepec je dalje odgrebal skalo.

Ko so velikaši, odposlanci ogrskega kralja, izvedeli za tak odgovor, so postali rdeči od jeze. Najrajši bi se bili na mestu obrnili, a se brez Petra Klepeca niso upali pred svojega gospoda. Klepeca bi bili odtirali s silo, a so se ga bali, ako je res tak silak. Čakali so, postopali okrog in se ozirali na nebo, kdaj bo pol-dan.

Zazvonilo je. Tedaj si je Peter Klepec obrisal roke ob hlače in odšel proti koči. Velikaši so mu stopili naproti.

»Počakajte!« jim je dejal, preden so mu utegnili katero reči. »Od jutra sem delal, pošteno me je izlačnilo. In ne maram, da se mi močnik pohladi; boljši je, kadar je vroč.«

Velikašem tudi to ni bilo prav, pisano so gledali, a kaj so hoteli. Počakali so, da se je Peter Klepec najedel močnika. To ni trajalo dolgo. Stopil je na prag, tedaj so se mu zopet hoteli približati.

»Ne še,« jim je rekel. »Po obedu vsakokrat nekoliko ležem in zaspi.«

»Ne moremo več čakati!« so vzkliknili odposlanci.

»Pa z Bogom! In lepo mi pozdravite vašega kralja!«

Ni se dal pregovoriti, še poslušal jih ni. Legel je v senco, si potegnil klobuk na oči, da bi ga ne ščemela svetloba, in zaspal.

Spal je uro, morda dve, velikaši pa so postopali okrog njega, od obupa vzdihovali in zavijali oči. Nalašč so uganjali velik hrup, da bi ga prebudili, a Peter Klepec nič — spal je kot čok. Sonce se je pomaknilo že nizko, sence so se zdaljšale, tedaj je odprl oči. Zazehal je, si pomencal veke in planil na noge.

»No, zdaj pa povejte, kaj bi radi!« jim je zaklical spočit in dobre volje.

»Naš kralj ti ukazuje, da pojdi z nami!« so mu povedali.

Ha! Tako? Petra Klepca je razjezilo, da se mu je približnilo v očeh.

»Vaš kralj lahko ukazuje vam, kolikor hoče, a ne meni,« je rekel in že je hotel oditi.

Drzni odgovor je odposlanca razjezil in razžalil. Toda bali so se, da bi ga še huje ne razsrdili in ne mogli izpolniti kraljevega ukaza. Ponižno so se mu priklonili in mu prijazno obrazložili in povedali, za kaj gre. Tako in tako, so rekli, njihov kralj je v hudi stiski. Tatarski kan ga oblega in mu ponuja velikana, da se kdo spoprime z njim. Zdaj povsod iščejo korenjaka, silaka, ki bi mu bil kos. Pa je prišel na njihova ušesa glas o njem, Petru Klepcu, ki da je baje zelo močan. In njihov kralj, ki se imenuje Bela, jih je poslal, naj ga lepo poprosijo, da mu pomaga.

Lepa beseda je Petra Klepca pomirila. Pomislil je nekoliko.

»Ali je Tatar, o katerem govorite, zelo močan?« je vprašal.

»O, da,« so mu odgovorili velikaši in zavili oči. »Zelo je močan, kar od sile divji. Ni takega vola, ki bi mu igraje ne polomil rogov.«

»Kaj pa — ali izruje hrast s koreninami vred?«

»Tega pa ne,« so dejali Oгри in se spogledali. »Takega silaka sploh ni pod soncem.«

»Ph!« se je Peter zaničljivo namrdnil. »Potem je pa pravi slabič ta vaš Tatar. In vi nimate nikogar, ki bi ga spravil pod kolena? Res ne vem, zakaj naj bi vam prav jaz pomagal.«

Oglasila se je Klepčeva mati, ki je stala ob strani in poslušala.

»Peter, ljudem ne smeš odreči pomoči,« je rekla; bila je dobrega srca.

»Saj. Kaj pa moje delo?«

»Ne bo zastonj,« so rekli velikaši. »Mošnjo cekinov dobiš. Ako hočeš, tudi dve.«

Tisto o polovici kraljestva in o kraljevi hčeri so lepo zamolčali.

»Kar se tiče plačila, bom govoril z vašim kraljem,« je rekel Peter.

Bil je pripravljen iti z njimi. Ponudili so mu konja, ki so ga nalašč zanj pripeljali s seboj.

»Ne, ne,« je odmajal z glavo. »Pa že rajši hodim po svojih kot po tujih nogah.«

»Kaj naredimo?« so zajavkali možje. »Do jutrišnjega večera moramo biti na mestu.«

»Saj bomo,« jih je potolažil Peter Klepec. »Ne bojte se! Spočit sem, teči pa znam najmanj tako naglo kot vaši konji. Ne bom zaostajal.«

Odrinili so na pot. Velikaši so sedli na konje in jih spodbodli v dir. Peter Klepec pa je vzel dolgo palico, se poslovil od matere in se spustil v tek. Šlo je čez drn in strn. Silak je bil konjem tik za petami, veselo je preskakoval jarke in potoke. Kakor bi trenil, so izginili na obzorju.

10.

Naslednji dan se je nagibal že proti večeru, ko so Tatarji zagledali tri jezdece, ki so v najhujšem diru prihajali od zapada. Za njimi pa je tekel človeček, majhen kot brglez, ki so mu brčice jedva poganjale pod nosom. Smešno! Kazalo je, da oborožene jezdece z dolgo palico podi pred seboj.

Ha, ha, ha! Psoglavci so se krototali, da so se prijemali za trebuh. Še na misel jim ni prišlo, da bi jih ustavili, ali kako puščico izstrelili za njimi. Tako so jim izginili izpred nosa, pa naravnost v tabor ogrskega kralja na griču.

Velikaši so poskakali s konj in hiteli poročat svojemu gospodu. Peter Klepec pa se je usedel na klop pred palačo in se oddihoval.

Pritekli so dvorjani in se radovedni ozirali okrog.

»Kje pa je korenjak?« so vpraševali.

»Menda je ta,« je nekdo pokazal na Petra Klepeca.

Dvorjani pa se niso mogli prečuditi, odpirali so usta in zmajevali z glavami.

»Da znaš teči kot zajec, smo videli,« so mu rekli. »Radovedni smo le, ako si tudi močan kot volk.«

Peter Klepec pa nobene, veselo se je smejal, si ogledoval njihove smešne obleke in krive sablje ob bokih.

Peljali so ga pred kralja. Peter Klepec se mu ni priklonil, le odkril se mu je in obdržal klobuk v rokah.

Tudi kralj Bela se je zavzel. Res, da mu je bil že Grandenti povedal, kako je korenjak na videz slaboten. Toda, da je tako neznaten kot kak pastirček, tega pa le ni pričakoval.

»Ti si Peter Klepec?« je vprašal.

»Sem,« mu je odgovoril. »Odkar sem na svetu, slišim na to ime.«

»Menda veš, zakaj sem te poklical?«

»Vem. Tvoji hlapci so mi povedali.«

Hlapci? Velikaši, ki so to slišali, so se zmrdrnili. Vendar so vpričo kralja delali prijazne obraze.

»Prav,« je dejal kralj. »Glas o tvoji moči gre po svetu in je prišel tudi do nas. Ali pa si res tako močan, da boš premagal Tatara? Baje je tak, da doslej še nikomur ni podlegel. Ako te pobije, ne bo samo po tebi, ampak tudi po nas. Dobro premisli!«

Peter Klepec mu je odgovoril:

»Ako velikan, o katerem govoriš, nima toliko moči, da bi izruval drevo s koreninami vred, le bodi brez skrbi. Tudi meni ni do tega, da bi nosil po svetu kosti naprodaj. Da lučam skale čez grič kot dečki zelene orehe, so ti menda že povedali. Ako bi se hotel pošteno spotiti, bi lahko pokazal še kaj drugega. Ne bom se torej ustrašil Tatarčka, posebno če je sam.«

Kralju je ugajal Klepčev pogum, vendar tolažljivim besedam ni prav verjel. Rad bi se bil na lastne oči prepričal o njegovi moči.

»Prinesite staro konjsko podkev!« je ukazal služabnikom.

Prinesli so mu jo, a on jo je podal Petru Klepcu.

»Prelomi jo, ako moreš!« mu je rekel.

Korenjak iz Osilnice se je razposajeno zasmel.

»Kaj sem mar pastirček?« je rekel. »Devet novih konjskih podkev mi prinesite, da se mi bo izplačalo napenjati moči!«

Kralj se je začudil, a je ukazal, naj mu prinesejo devet novih konjskih podkev. Peter Klepec pa jih je razlomil v rokah kot kolačke, zgnel iz njih železno kepo, ki jo je z vso silo treščil v steno. Počilo je, v steni je nastala luknja, vsa palača se je zazibala. Še malo, pa bi se jim bil strop sesul na glavo.

Dvorjani so se začudeni spogledali. Take moči od pritlikavca niso pričakovali. Kralj je bil zadovoljen, porodilo se mu je rahlo upanje. Bil je vse dni mračen kot noč, tedaj pa mu je v nasmehu zasijal ves obraz.

»Ako premagaš Tatara, te bogato obdarim,« je rekel Petru Klepcu. »Povej, kaj zahtevaš?«

Bil je v stiski in bi silaku ničesar ne bil odrekel. Vendar Klepec ni zahteval niti pol kraljestva niti kraljeve hčere za ženo. Vrečo zlatnikov bi rad imel, je rekel, da bi z njimi obdaroval sosede in pol dežele.

»Preveč,« se je oglasil nekdo, ki je bil velik stiskač.

Peter Klepec pa nič, le pisano ga je pogledal.

»To prepustite meni!« je dejal kralj strogo. »Zdaj pa mu postrezite z večerjo in posteljo, z vsem, česar potrebuje.«

Po teh besedah mu je dal roko in mu voščil lahko noč.

Peter Klepec pa se ni niti dotaknil bogate večerje, ki so mu jo ponudili. Skuhal si je močnika in ga pojedel do zadnje žlice. Pokrižal se je in molil, nato je legel po trdi klopi. V mislih na mater, ki je ostala v daljni Osilnici, je trdno zaspal.

(Se nadaljuje.)

Bogo Pregelj

Materina duša - sinji cvet

(Ciganska pripovedka)

Ilustriral M. Pregelj

Na kraju vasi je stala koč. Koliba je bila iz šibja spletena, z blatom ometana. Na pol v zemljo zakopana je imela le vrata, oken pa nič. Kakor razčohan snop je štrlela vrh nje streha in prepuščala dež in sneg. V tej koči je prebivala mati - vdova s sinkom edincem. Po hostah in travnikih sta nabirala gobe pa jagode ter se z njimi redila, pa še z gnilo repo, ki jo je pustil kmet na njivi. Kruha pa sta imela le toliko, kolikor sta nabrala po strnišču klasja, ki je ostalo za ženicami. Oblačila sta se v raševnate cape, ki jih je mati sešila iz starih vreč, noge sta si ovijala z lubjem, kadar ju je grizel v boste noge zmrzli sneg.

Pa se pripeti in mati zboli. V očeh se ji megli in pri srcu ji je težko.

»Sinko Ivanko,« zaječi, »v dvoje nama je bilo težko, samemu ti bo še teže.«

»Zakaj govorite tako, mama?« za-
joče Ivanko.

»Smrt mi leži na srcu in mi ga pri-
tiska,« mu mati stežka odgovori.
»Vselej si bil dober in ubogljiv. Še
enkrat me ubogaj, potem pa pojdi po
svetu in k ljudem, ki ne bodo sovra-
žili cigankinega sinu.«

Glasno zaveka Ivanko: »Sladkih ja-
god jejte, mama, in ozdraveli boste.
Kaj bom sam počel med tujci?«

»Ne, ne!« odmaje mati. »Nič mi ne
bo pomagalo. Smrt mi že pije oči. Ko
me bodo pokopali, pridi o polnoči na
grob in vzemi, kar boš tam našel.«

»Mama, mama!« je zajokal Ivanko
in sklonil glavo. Dvignila je roko in
mu jo položila na teme: »Ivanko
moj!« je še šepnila in ji je zdrknila
roka in ji mrtvo omahnila.

Prišli so pogrebci. V krsto iz su-
rovih desk so jo položili in jo odnesli
v grob. Dva sta jo nesla, pa še tema
se je mudilo, za krsto pa je šel sam

Ivanko in jokal. Kdo bi še šel? Saj
je le ciganka umrla in le kokoši bodo
poslej varnejše!

Hitro je zagrebel grobar grob in
odšel z nosačema. Sam je ostal Ivanko
ob sveži gomili. Obraz je skrnil v dlani
in vroče solze so mu polzele med
prsti. Ni čutil, kako se temni, kako
bije ura v zvoniku deset, enajst. Spet
je udarilo. Polnoči je ura.

»Ivanko moj,« je sladko zašepetalo.
Zdramil se je. »Mama!« je zaklical in
dvignil mokri obraz. Iz gomile pred
njim je zrastle prečudno lep sinji
cvet, kakor ga še ni videlo človeško
oko. Sklonil se je, da bi ga poljubil.
»Ivanko, utrgaj me in pojdi z menoj
po svetu,« je šepetal cvet. Utrgal ga
je in si ga zataknil na prsi.

Tedaj mu je postalo lahko pri srcu,
kakor da mu ni nikdar umrla mati.
Vstal je in odšel po beli cesti. Pa ga
sreča grobar. »Lahko noč, grobar!«
ga veselo pozdravi Ivanko. Temno ga
pogleda grobar: »Cigan, brez srca si!
Mater smo ti danes pokopali, ti pa to-
liko, da ne vriskaš!« Ivanko pa se le
zasmeje in gre naprej.

Gre, gre in pride do gozda, črnega
in širokega, pa sreča volka. Volk sedi
ob poti. Liže si nogo in zavija. »Kaj ti
je, volk?« ga vpraša Ivanko. »Lovec

me je srečal in ustrelil vame. Pa mi je obtičala krogla v nogi.«

»Pokaži!« mu reče Ivanko. »Morda ti bom znal pomagati.« Volk iztegne tace in Ivanko izlušči iz nje kroglo. Takoj odleže volku. »Vidiš, nič hudega ni bilo. Pozdravi se in lovcu se ogni,« mu de Ivanko in se obrne naprej na pot. »Kadar me boš potreboval, me pokliči,« zakliče volk za njim. »Že dobro,« pokima Ivanko in gre za nosom.

Še temnejši je gozd. Drevesa imajo dolge brade in so kakor stari, sitni čarovniki. Ivanka pa ni strah. Okrog njega je sinja luč in cvet mu šepeta: »Ivanko, k vili Hudogledi vodi pot. Njen hlapec postani! Nič se ne boj, pomagala ti bom.«

Sredi gozda je jasa. Na njej stoji železna hišica na gosji nožici pa se vrti, vrti, da še vrat ne najdeš. »Stoj, hišica železna, stoj, gosja nožica! Gost je tu!« zakliče Ivanko. Hišica se ustavi, skozi vrata pa pomoli vila Hudogleda svoj nos. Joj, kako dolg nos ima! Dimnik z njim ometa, hišico podpira, sobico pometa.

»Huhu, smrdi, ciganska kri smrdi!« zahohnja vila Hudogleda. »Kaj hočeš, cigan?«

»Lačen sem in žejen. Delal bi,« ji pove Ivanko.

»Kravo zlatorogo imam. Pasel jo boš tri dni. Če ti niti enkrat s paše ušla ne bo, si izberi v moji izbi, kar hočeš. Če pa pride krava enkrat pred večerom domov, ti bom odtrgala glavo, popila rdečo kri in zlizala meso z belih kosti. Velja tako, črni cigan?«

»Če nič hujšega ni, velja!« odgovori Ivanko.

Ko se je zdanilo, je odpeljal Ivanko zlatorogo kravo onstran debelega gozda na pašo. Krava je krava, naj ima zlate roge ali pa ne! Pase se in prežvekuje. Ivanko sedi v senci in v očeh ima polno dremeža. Kar dvigne krava rep in čez drn in strn k vili Hudogledi v črni gozd. Ivanko skoči na noge pa za njo. Toda kdo bo veter ujel, kdo bo kravo ulovil, ki bezlja! Ivanko se ves zasopel usede.

»Joj, moja uboga glava!« zajoče. »Pokliči volka!« mu šepne sinji cvet na prsih. Ivanko se udari po čelu. »Kako sem le bil tako neumen!« Roke pristavi k ustom: »Sivi volk, pomagaj! Ulovi kravo zlatorogo!«

Še ni utihnil odmev, ki se je bil ujel med drevjem, že prilomasti iz gozda čreda volkov in podi pred seboj zlatorogo kravo. Krava hoče na levo. Pred njo je razklenil volk čeljusti. Krava na desno. Pred njo je volk. Do večera jo varujejo, da ne more nikamor.

Srečno je prignal Ivanko pod noč kravo vili Hudogledi. Le-ta ga hudo pogleda in reče: »Kar danes ni, se še vse lahko zgodi!« Pa je bilo tako tudi drugi in tretji dan.

Tedaj reče vila Hudogleda zlovollj-
no: »Zvest in dober hlapec si bil. Vze-
mi si, kar hočeš!« Ivanko pogleda
okrog sebe. V odprti skrinji se blešči
zlato, na zidu visi obleka, ki bi bila
samemu kralju všeč. Ivanko ne ve,
kaj bi vzel, pa mu šepeta sinji cvet:
»Čepico si vzemi, čepico!« Kakšno če-
pico, pomisli Ivanko in pogleda bolje.
Saj res, tamle v kotu leži na polici.
Vsa prašna je in zamazana. Pa naj
bo! Stopi k njej in jo vzame. »Ne, ne!
Čepice ne dam!« vikne vila Hudogleda
in skoči, da bi mu jo iztrgala iz rok.
»Pokrij se z njo, pokrij!« mu ukazuje
cvet. Ivanko se pokrije s čepico. V
prazno grabi vila. Ivanko je neviden.
Skoči iz hišice. Zasmee se: »Pa sem
te le ukanil, vila Hudogleda!« in gre
naprej.

Pot je dolga in Ivanka bole noge.
Leže v senco in zaspi. »Na pomoč! Na
pomoč!« cvili tam nekdo v travi.
Ivanko pogleda. Krastača je zgrabila
za peto možička. Komaj za pol pedi
ga je. Ne bo se je ubranil. Ivanko
zgrabi kamen in ga vrže kra-
stači v glavo, da široko zazija
in se zvali v travo. Potem po-
bere možička, ki je še ves po-
tloglav od strahu. »Kje si se
pa ti vzel,« ga vpraša. Tedaj
se usede možiček v njegovo
dlan. »Življenje si mi rešil.
Reši ga še sebi! Krastača je
bila vila Hudogleda. Vse kra-
stače bodo prišle iz gozda, da
naju raztrgajo. Joj, že gredo!«
Iz gozda se je zaslišalo copo-
tanje. Kakor da se je ves gozd
spremenil v krastače, je za-
gomazelo. »Pa sem te spet
ukanil, vila Hudogleda!« se je zasmel
Ivanko in si dal čepico na glavo.
Neviden je odšel in odnesel palčka
s seboj.

»Kje naj te odložim?« ga je vpra-
šal. »Pojdi z menoj do gore. Tam tri-
krat potrkej in počakaj!« Ivanko je
storil tako. Skala se je odprla. Iz nje
se je vsul roj palčkov. Globoko so se
jima klanjali: »Pozdravljen, kraljevič
naš!« Za njimi je šel Ivanko po dolgih

hodnikih pod zemljo. Prišli so v pe-
čino, ki je bila vsa svetla od zlahtne-
ga kamenja. Tam je sedel na tronu
palček s krono na glavi. »Kralj, kra-
ljevič se je vrnil!« so klicali palčki.

»Kod si hodil, sinko?« je vprašal
kralj palčkov. »In koga vodiš s seboj?«

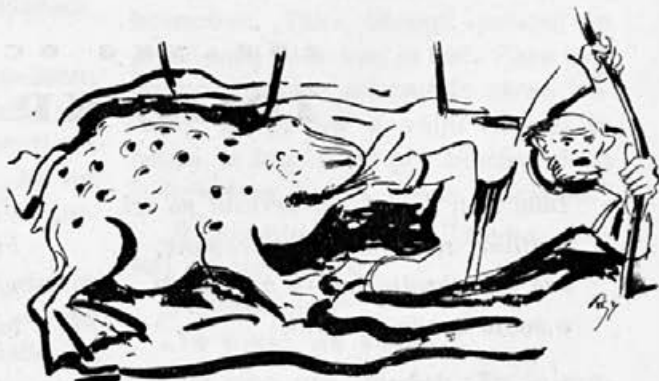
Rešeni palček je povedal: »Hudo-
gleda me je ujela. Ivanko me je rešil.«

»Hvala ti, človek!« je rekel kralj.

»Saj ni bilo nič posebnega,« se je
branil Ivanko, »ni vredno besede.«

»Tole kladivce vzemi v plačilo,« mu
je položil kralj zlato kladivce v roko.
»Kar boš z njim udaril, se bo zdrobilo
v sončni prah.«

Ivanko se je zahvalil in vtaknil
kladivce v žep. Pa so ga spremili na
svetli dan in Ivanko je spet šel, kamor
je peljala bela cesta. Kar mu zastavi
pot steklena gora. Vsa strma je in
gladka, da še muha komaj prileze na-
njo. Vrh nje pa sedi kraljična. Roke
vije in joče: »Ivanko, pomagaj mi!
Vila Hudogleda me je sem posadila.«

Kako naj le pridem do nje, se vpra-
šuje Ivanko. Pa se le domisli. Po vseh
štirih se hoče splaziti na goro. Pa še
na pol pota ni, ko mu zdrsne, da pade
nazaj na vznožje gore. Kaj pa zdaj, se
popraska po buški in gleda, kako
joka kraljična na vrhu. Tedaj za-
sliši šepetati sinji svet: »Vzemi kla-
divce!«

Vzame ga in udari z njim po gori.
Gora se razkolje in razleti. Kraljična

na vrhu zakrili z rokami in omahne. Ivanko pa jo ujame v naročje.

Iz dalje privrši črn oblak. V njem je vila Hudogleda. Oči ji kot oglje žare. Nohte ima na prstih dolge in ostre kot turške sablje.

»Dvakrat si me ukanil. Sedaj te imam!« Kriči in stegne prste, da bi ga prebodla.

»Pa te bom še v tretje!« reče Ivanko in jo udari s kladivcem po nosu. Vila Hudogleda se razpoči in razprši v sončni prah, ki ga raznese veter.

Tedaj se izvije sinji cvet Ivanku iz nedrij. Kot sinji metulj zaplava. »Sinko Ivanko, srečen bodi! Tvoja mati gre v nebesa.« Dvigne se in se je že raztopil v nebeški modrini.

Nemo gleda Ivanko za njim. Debela solza mu zdrkne po licu: »Mama!«

Kraljična ga prime za roko: »Pojdiva, svatje že čakajo!«

In sta šla.

Z D R A V K O O C V I R K

TRIJE KRALJI

I.

Davi sem srečal kar petkrat po tri,
majhne, raztrgane in razcapane,
vse brez kraljestva in brez časti,
v svojo usodo predane.

Gašpar na palici je zvezdo imel,
druga dva kralja sta cekar nosila,
oče brezposeln zadaj je šel
z željo, da kaj bi sprosila.

Gledam in skoraj gre mi na jok,
v mislih mi je njih mati;
Bog ve kje čaka moža in otrok,
imajo kaj jesti, kje spat?

II.

K vam smo zdaj prišli kralji trije,
brez dragotin in v kronah s papirja,
prosimo, dajte kaj vbogaime,
lačni smo kruha, krompirja.

Pot je še dolga, utrujeni smo,
zvezda repata nam sveti,
Gašpar najmanjši opešal nam bo,
smemo pri vas se ogreti?

Sedli so kralji v kot za pečjo,
zunaj je burja začela,
ko so postregli jim z gorko jedjo,
utrujenost jih je prevzela.

Kaj je doživel Travka

Po S. Rozanovu priredil Emil Smasek — Ilustriral L. Perko

28. PRI STRICU.

Stric je bil doma in čital časnike. Njegov sin Petrček se je igral v kotu sobe. Tedaj je pozvonilo. Petrček je šel odpret. Oče in mati sta stopila v vežo.

„Prišla sva po Travko!“ je rekla mati.

Petrček je odgovoril: „Tako bo tu.“ Tekel je v kuhinjo in se vrnil z zelo širokim, toda plitvim zabojčkom v roki. Iz njega je štrlela kakor ježeve bodice — zelena trava.

„Sam sem jo posejal!“ je rekel Petrček veselo. „Lepa bo za jaslice. Vzemite jo, jaz imam drugo.“

Petrček je rad ustregel ljudem. Bil je dober deček.

Iz sobe je prišel stric s časnikom v roki. Oče in mati sta stala v veži in se niti slekla nista. Mati se je že jokala. Bila je huda: „Ali ne znaš čitati? Travko iščemo — sinčka! Izgubil se nam je!“

Stric jo je začudeno pogledal in ji pokazal njeno pismo, ki mu ga je prinesel postrešček. Na listku je bilo napisano: „Ali imate travko? Pošljite takoj!“

Mati je bila tako razburjena, da ni pazila, kako piše in je napisala besedo Travka z malo začetno črko. Stric je seveda mislil, da hoče imeti zeleno travo za jaslice.

Ko sta mu oče in mati vse povedala, je rekel stric: „Zakaj niste prijavili policiji, da je Travka izginil? Storite to takoj!“

29. LOKOMOTIVA SE PELJE.

Lokomotiva s Travko se je peljala na Gorenjsko. Strojvodja Belec je pripovedoval: „Lokomotiva se imenuje tudi parni stroj, ker ga žene para.“

„Vem,“ je rekel Travka. „To je tisti beli, vroč dim, ki uhaja iz lonca, kadar mama doma kuha.“

„V stroju je kotel in pod njim je peč, kakor ti praviš. V kotlu je voda. V peči gori in voda se kuha. Ko voda zavre, se izpremeni v paro. Ta para bi rada iz kotla in gre po cevi v dve okrogli posodi, ki sta pred kolesi na vsaki strani lokomotive. Taki okrogli posodi se pravi valj in v njej je bat. Para pride na prednjo ali zadnjo stran bata in ga poriva v valju naprej in nazaj. Iz tega bata gre železen drog h kolesom in jih začne obračati.“

„Razumem,“ je rekel Travka. „Zakaj so pa te ure?“

„Katere ure?“

„Te tukaj, na stroju.“

„To niso ure, tepček. To je manometer. Ta kaže, s kakšno silo pritiska para na kotel. Če bi ne imeli manometra, bi lahko preveč zakurili, para bi preveč pritiskala in bi raznesla kotel in vsi bi bili mrtvi.“

Travka je boječe pogledal manometer in rekel: „Razumem.“ Ni hotel biti tepček.

Pod kolesi lokomotive je uhajala para: kssss - kssss - kssss - kssss...

30. LOKOMOTIVA JE PRIŠLA V KRANJ.

Pred postajo v Kranju se je dvignil signal: Prosim, pot je prosta!

Belec je obrnil ročico, zavrtel kolo in stroj se je počasi ustavil.

Lokomotiva ni obstala pri kolodvoru, kjer se ustavljajo vlaki, ampak nekje daleč stran. Na kolodvor je bilo treba iti čez mnogo tračnic.

Travka še ne bi rad šel z lokomotive, posebno, ker mu je strojevodja Belec tako zanimivo o vsem pripovedoval. Njegov pomočnik — kurjač je bil tudi priden, čeprav je hudo gledal. Nalil je Travki topel čaj iz pločevinaste posode, ki je stala na stroju, Travka je pil. Čaj je bil mnogo boljši kakor doma.

Ko bi moral Travka zlesti z lokomotive, je bil kurjač že na zemlji.

Vzel je Travko na roke in ga postavil med tračnice.

„Hvala,“ je rekel Travka. „Na svidenje, gospod Belec!“

„Na svidenje, na svidenje, fantek! — Ali veš za pot?“

„Vem. Na svidenje, gospod kurjač!“

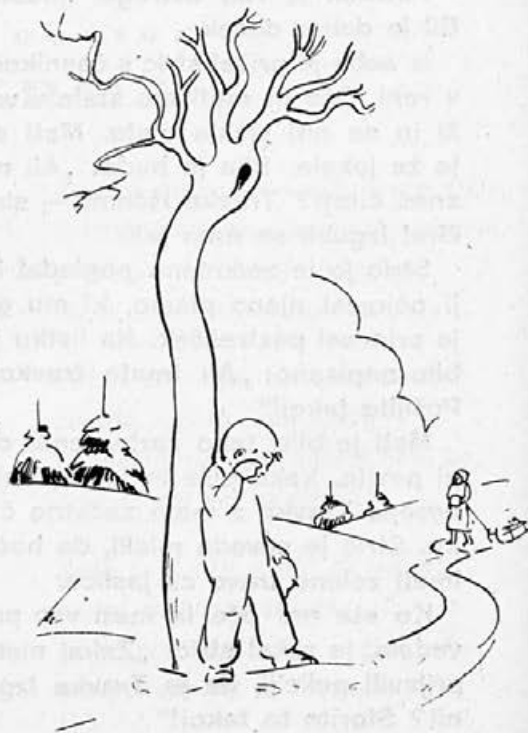
Belec je bil visoko na stroju, zato mu je Travka salutiral. Kurjač je stal poleg Travke na zemlji. Trav-

ka mu je dal roko. Kurjač je slekel usnjeno rokavico, stisnil Travki roko in ga pobožal po licu. Kurjačeva roka je bila hrapava in trda kakor železo in vroča kakor lokomotiva. Travki je to bilo prijetno.

31. TRAVKA JE SAM.

Travka je šel hitro čez tračnice na cesto in po njej v drevored. Vse je bilo belo. Namesto široke, s peskom posute poti je bila tu samo ozka stezica. Bila je izhojena v snegu. Na hišah so bila vsa okna zaprta in iz dimnikov se je kadilo.

Travka je šel precej daleč s postaje. Veter je močneje zapihal. Travka je izgubil pogum. Bil je žalosten. Skoraj bi se bal. Stisnil se je k drevesu in zajokal.

32. KLAVIRSKI VOLK.

Nenadoma je zaslišal tenek glasek: „Ali te ni sram? Tako velik in se jočeš!“

Travka si je pomel oči in zagledal pred seboj dekletce, ki tudi ni bilo več čisto majhno, ampak že srednje. Vlekla je na vrvici male sani in na njih je sedela lutka.

Travki so takoj usahnile solze. Malce je obrisal nos in rekel: „Jaz se nikoli ne jočem ... Kaj pa, če sem videl volka?“

„Pri nas ni volkov,“ je reklo dekletce odločno. Potem je nekaj časa molčalo in tiho vprašalo: „Kakšen je bil ta volk? Velik?“

„Velikanski! Večji kakor klavir!“ je rekel Travka in si že predstavljal, kako teče za njim po treh klavirski volk, kako odpira velikansko žrelo, da se mu vidijo zobje, ki so kakor tipke pri klavirju — črni in beli.

„Nič se ne boj! Naj te pride! Jaz te bom že branil,“ je rekel Travka in se udaril po žepu. V njem je imel majcen nožiček s koščnim ročajem.

33. KORENOVIH NI.

Dekletcu je bilo všeč, da je Travka tak junak in da se ne boji. Zato ga je vprašalo: „Kaj pa delaš tu?“

„Prišel sem na obisk.“

„H komu?“

„H Korenovim.“

„Korenovih ni doma. Odpeljali so se. Čakali so na obisk, ker pa nikogar ni bilo, so se odpeljali v Ljubljano. Zdaj ni nikogar doma.“

„Res ne?“ je vprašal Travka.

„Res ne.“

Travki je spet postalo vroče v nosu in v očeh so se mu pokazale solze.

Dekletce je to videlo in reklo, da bi ga potolažilo: „Če hočeš, gremo k nam na obisk.“

(Se nadaljuje.)

DOBRA ANKICA IN DROBNA PTIČICA

TIKA, TOKA, TIK, TIK, TIK! ANKICA, USMILI SE ME!
KDO PO ŠIPI PIKPIKA, KDO PA JE?

JAZ SEM, DROBNA PTICA! ZEBE ME IN LAKOTA
PREGANJA ME!

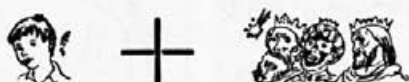
ZAKAJ PA NE POTRKAŠ DRUGJE? SAJ
SO DRUGJE TUDI LJUDJE!

LJUDJE SO ŽE, A DOBER KOT TI, NI DRUGI
NIHČE!

KDO PA TO TEBI PAVEDAL JE?

POVEDAL NI NIHČE. TO MI TVOJE OČKE GOVORĚ.
V OČKE TVOJE POGLEDAM, PA ZAGLEDAM
TVOJE DOBRO SRČE.

LUKEC IN SV. TRIJE KRALJI

 JE POGLEDAL SKOZI . POD SO BILI
 . REKLI SO: „ SE OBLEČEMO V
IN BOMO PO PROSILI IN IN
IN .“ TO JE SLIŠAL. JE V IN
POKLICAL DVA . „ŠE MI SE OBLECIMO V
 . ŠLI BOMO V SOSEDNO PROSIT
IN IN .“ OBA STA PRIKIMALA. PRI-
ŠEL JE . OBLEKLI SO SVOJIH
NA SO SI POLOŽILI IN SO POMAZALI Z
PO IN PO , DA JE BIL ČRNIH
PODOBEN. POTE M SO V SOSEDNO .
PRED PRVO SO : „MI SMO ...“
ALI TO SO VIDELI IZ SOSEDNE , KI SO

TUDI BILI NAPRAVLJENI V . PRITEKLI SO PRED
 IN ZAVPILI: „TU SMO MI ! MARŠ V
 SVOJO !“ IN SO ZAČELI LUKCA IN NJE-
 GOVA . RAZTRGALI SO JIM IN JIM VRGLI
   Z GLAVE NA . JUNAŠKI IN
 NJEGOVA SO NEKAJ ČASA MAHALI Z ,
 POTEM PA SO V SVOJO . TAM PA JE
 PELA, KO SO   VIDELE, KAKŠNE
 SO PRINESLI. JE TAKO , DA SO MU IZMILE
 ČRNI . KO JE NEHAL , PA SE JE : „AMPAK
 TISTEMU ZAMORSKEMU IZ SOSEDNE SEM LE
 PRISOLIL ENO PRAV NA !“

Anton Ingolič

Sprehod v Haloze

Ilustriral
Fr. Mihelič

Siv, neprijazen decembrski dan je bil, ko sem se napotil v Haloze. Oblačno nebo je že od jutra grozilo z dežjem, čeprav so bili klanci še razmočeni od zadnjih deževnih dni.

Vinogradi so zapuščeni počivali na strmih rebrih, golih gozdov pod njimi kljub ostremu krivcu ni bilo čuti, posamezne njivice so opustošene čakale snega, da jih pokrije z belo odejo, pod katero si bodo končno odpočile. Slišati in videti ni bilo žive duše, čeprav so se na grebenih dvigale veličastne hiše bogatih vinogradnikov in so pod njimi na rebrih ali v globelih čepele številne viničarske bajte in redke kočje haloških posestnikov. Aj, kako vse drugače je bilo jeseni! Viničarji so obirali grozdje, ga nosili sključeni v zidanice in ga stiskali; mestnih ljudi, ki so prišli uživati sladko grozdje in lepoto pestrih barv, pa je kar mrgolelo na vseh poteh.

Tesno mi je postajalo zaradi tišine, ki je ležala po gričih in v globelih med njimi. Razveselil sem se otroških glasov, ki so se nenadoma oglasili v bližini. Stopil sem na rob blatnega klanca. Šest šolarjev je prihajalo po hribu navzgor; ko so me zagledali, so utihnili in začeli stopati počasneje.

»Hvaljen Jezus!« so me kar preveč ponižno pozdravili, ko so prišli bliže.

Stopil sem z njimi, sprašujoč jih, kam hodijo v šolo, kako se uče, kje so doma in kako se jim godi. Boječe so odgovarjali; šele po dolgem spraševanju sem zvedel to in ono. Pet je

bilo viničarskih, šesti, Franček, pa je bil kmetiški otrok. Lizika in Gelica sta imeli doma še tri mlajše sestrice, Miciki je ležala mati bolna že od Vseh svetih, Trezika ni imela pravega očeta, Poldek, njen polbrat, je imel levo roko suho, Franček pa si je redil dva zajca. Doma so bili s soslednjih gričev, v šolo so imeli skoraj uro hoda, a po Geličinem zatrdilu niso zamujali, še manj ostajali doma. »Saj je v šoli tako lepo, skoraj tako kakor v cerkvi!« je dejalo drobno dekletce. Lansko leto je vsakdo izmed njih dobil na božičnici obleko ali čevlje, letos že težko čakajo, kdaj bodo postavili v šoli božično drevo in jih obdarili. Pogledal sem jih podrobneje: dekleta so drgetala v tankih oblekah, ki so bile nekdanj pisano barvaste, dečka pa sta bila oblečena v močno zakrpane suknjiče in hlače, obema so gledali prsti iz prevelikih čevljev. Bili so drobni v telo in blede v obraz. Božiček bo moral biti radodaren in bogat, če jim bo hotel dati najnujnejše. Ko sem utihnil za nekaj časa, so se plahi poglali navkreber in se naglo izgubili med vinogradi.

Nisem hodil dolgo, kar zagledam na visokem drogu, kjer je še nedavno pel klopotec in odganjal vrabce od polnih trsov, dečka, ki se je skrbno oziral po praznem vinogradu.

»Ali ga stražiš pred zimo?« mu zakličem.

Deček odkima in se nasmehne v zadregi.

Bog ve kaj mu je rojilo po glavi, ko je tako zviška gledal na ogromni vinograd pod seboj. Ali se je spominjal tistih dni, ko se je vsak poslednji trs lomil od sladkega grozdja, a se mu ni smel približati in odtrgati eno samo drobno jagodo? Ali se je vdajal lepim sanjam, da bo nekoč tudi njegov oče imel vinograd in bo lahko hodil samozavestno po njem, kakor hodi gospodarjev sin, utrgal tu in tam grozd in ga ponudil tistim tovaršem, ki ne bodo imeli vinograda?

Pustil sem dečka in krenil s klanca na ozko pot, ki me je med starikavim sadnim drevjem privedla do nizke in s slamo krite viničarije. Pred dvema letoma sem na njenem pragu našel onemoglo osemdesetletno jetično viničarko, ki mi je potožila gorje svojega težkega življenja in izrazila upanje, da jo bo menda smrt kmalu rešila trpljenja. Radoveden sem bil, kdaj je umrla, zato sem odpahnil polomljena vežna vrata in stopil v ozko, temno vežo, ki je služila obenem za kuhinjo.

»Dober dan!« pozdravim. Ker ni odziva, potrkam po mestni navadi na sobna vrata in jih odprem. Sprva nisem ničesar razložil, ker je v sobi vladal mrak zaradi majhnih oken, šele čez čas sem zagledal na levi staro mizo, na desni nepobarvano posteljo, pogrnjeno z raztrgano odejo, na klopi za pečjo pa svojo znanko. Strmela je vame s svojimi motnimi očmi, ki so ležale nekje globoko v temnih jamah.

»Še živite?« se začudim in ji hočem seči v roko.

Starka me dolgo nepremično gleda, potem pa vzklikne presenečena: »Vi, gospod? Smrti same bi se prej nadejala kakor vas!«

Seže mi po roki, da bi jo poljubila. Komaj jo še pravočasno umaknem. Vsa vznemirjena mi pripoveduje, da ji od mojega obiska ni šla bolezen ne na slabše ne na bolje: ves ta čas ne more ne ležati ne hoditi, čez dan na pol sedi, na pol čepi za pečjo, ponoči

pa v postelji, jesti ne more mnogo, sicer pa nimajo kaj, hčerka in vnukinja hodita na delo h gospodarju in zaslužita le po pet dinarjev na dan, vnukinja pa ima tri otroke. Spominim se, da mi je pred dvema letoma isto govorila. Tedaj sem bil prepričan, da ne bo dolgo živela. Kako neki? S kovačem, ki ga zaslužita njena hčerka in vnukinja na dan, naj živita onidve, starka in še trije otroci? Vseh šest životari v tej tesni in temni sobi; z bolno starko spi njena že šestdesetletna hči, ki ji je mož padel v svetovni vojni, tridesetletna vnukinja, ki ji je mož umrl pred tremi leti na jetiki, pa spi s svojimi otroki za pečjo. Ne samo starka, tudi ostali ne bodo učkali pomladi, sem si tedaj dejal, umrli bodo od jetike ali lakote ali pa jih bo ubila tesnoba tega zatohlega bivališča. Toda starka mi je povedala, da še vsi žive, celo nje se smrt še ni usmilila, čeprav jo čaka že tretje leto vsak dan.

Presunjen sem ji stisnil v roko nekaj drobiža in se poslovil. Iz temnih misli sem se šele zdramil, ko sem stal na vrhu hriba pred ogromnim poslopjem, ki je bilo last bogatega vinogradnika iz mesta. Hiša je bila zidana, pokrita z opeko in imela je velika okna, ki pa so bila zaprta z

zelenimi vetrnicami. Tudi velika vežna vrata so bila skrbno zaklenjena. Žive duše ni bilo v hiši. Spomnil sem se njenih številnih, lepo opremljenih sob, kjer so jeseni le za kratek čas prebivali lastniki razsežnih vinogradov, ki obsegajo skoraj ves hrib, sicer pa so vse leto prazne. Mesece in mesece nihče ne sede za lepo javorjevo mizo in ne leže v mehke postelje. Hiša je kakor začarana: skoraj vse leto je zaprta, le trikrat, štirikrat letno se odpro vetrnice, tedaj se na oknih zrači belo perilo, iz kuhinje dehti vonj po dobrih jedilih, okoli nje pa se razlega pesem in smeh, po-

tem se spet zapro okna in vrata in življenje zamre v njej. Spodaj v viničarski bajti pa se vse leto stiska v sobi, ki nima niti lesenega poda, šest ljudi, tam ni nikoli čuti smeha, beda gleda iz majhnih oken in za nikoli prav toplo pečjo že tretje leto čepe čaka na smrt stara viničarka, ki je desetletja in desetletja obdelovala gospodarju vinograd in mu pripravila na stotine polovnjakov sladkega vinca.

S težkim srcem sem se ozrl naokoli. Kljub mračnemu dnevju sem opazil, kako tudi na sosednjih gričih gospodujejo visoke vinogradniške hiše, pod njimi po rebrih pa se skrivajo viničarske bajtice. Tam sanjajo lačni in slabo oblečeni otroci o čudežnem življenju, ki je opisano v njihovih šolskih knjigah, doseči pa ga ne morejo nikoli. Najlepši dan zanje je dan božičnice, ko dobe od neznanih dobrih ljudi to, česar najhuje pogrešajo: toplih oblek.

Ko sem se vračal v dolino, je začelo narahlo pršiti. V globel je lezel mrak. Koče so se naglo pogrezale vanj, le majhna okna so se še risala iz njega in se spraševala kot zbegane oči je-tične starke, kako bodo bedni prebivalci za njimi preživel zimo, visoka in zaprta okna mogočnih vinogradniških hiš, ki so se še svetile iz mraka, pa so mrko molčala in jim niso odgovorila.

Ksaver Meško

M R A Z

*Čez bele gorske vrhove
jesenske vihre vrše.
Pred hišo mlada drevesca
vsa gola, samotna stoje
in trepetajo od mrasa.*

*A srca, srca človeška,
še hujši v teh je mras.
Foj, sebe me med njimi,
da skril bi v dlani obraz
in bridko sajokal.*

Miran Jarc

Živali pripovedujejo

Sivka in Murček

Bil sem čisto sam v topli kuhinji, ko sta se moja mala prijateljčka, mučika Sivka in muček Murček, zganila, pretegnila in skočila k mojim nogam.

»Lačna sva. Zakaj te tako dolgo ni bilo? Imaš kaj mleka? Vražja zima, ko ne moreš ničesar uloviti. Tvoje stanovanje pa tudi ni kaj prida, nobene miške ni blizu, niti muhe ni videti. Je pa že vse drugače na kmetih, kjer mrgoli slaščic za nas.« Tako in podobno sta mi očitala in upirala vame napete poglede.

»To sta mi prava godrnjača,« sem ju prekinil. »Kaj nista zadovoljna tu na toplem, ko je zunaj sodni dan?«

Sivka je prikimala in mi skočila v naročje. Murček pa, ki je bolj zverske sorte, me je gledal izzivalno, češ, kaj me briga burja, ko pa je zunaj vendarle tako lepo. Zunaj je ves široki svet, soba pa je pretesna za zver, kakršna sem jaz. Murček si namreč želi družbe. Poleti ga vidiš povsod, samo doma ne. Oprezuje in stika po hlevih, lazi okrog konj in krav, klati se po skednjih in shrambah, izgubi se na sadovnjak, kjer preži na ptičke, skratka: Murček je pravi ropar. Prišel mi je tožiti, da je kar hudo slabe volje. Takole je pravil:

»Oh, kar sline se mi cede ob misli, da že davno nisem ugledal nobene miške. Joj, kaj bo z menoj, saj bom kar pozabil svojo obrt! Ti mi pač daješ vsak dan košček mesa, toda kaj je meso v primeri z živo miško. Za nas mačke ni lepšega trenutka od tistega, ko se ti pri luknjici v zidu prikaže miška. Mirno čakam. Ko pomoli glavico ven, nalašč zamižim, da se me ne bi prestrašila. Naj mi kar smukne mimo, saj jo tudi miže čutim, kje je. Ko pa se že proč od mene ozre name, češ, saj sem vendarle ušla, jo srepo pogledam, in miška, ki jo že samo moj pogled kar ohromi, obstane kot prikovana. Tedaj se vržem nanjo in

jo zgrabim. A le za hip. Takoj jo spet spustim in zamižim. Vsak njen dih slišim, vsak njen premik kar čutim. O, ne uide mi. Tako se igram z njo, dokler je čisto ne utrudim. Potem pa hop in — odgriznem jej glavo. Glavo pojém, trupelce pa naj ostane kar na tleh. Celo miško pa pojedjo samo sestrane mačke, sosedove, kjer imajo malo jesti. Cela miš ni zdrava...«

»Res je,« je prikimala Sivka. »Murček je izvrsten lovec. To je težka obrt, v kateri je le malo mojstrov.«

»Tako je,« se je odrezal Murček in se pošteno pretegnil. »Težka in nevarna obrt. Gorjé, če požreš hrčka. To se mi je pripetilo letos poleti. Gotovo še veš, kako sem bil bolan. Hrček, to je hud strup. Nekam lačen sem bil, pa sem ga kar vsega pojedel. Toda potem, o, to me je zbadalo in grizlo in žgalo. Žile so se mi kar vnele, vse telo mi je gorelo od bolečin, in ven in ven me je žežalo. Sod mleka bi bil popil, da bi pogasil ogenj bolečin, pa bi se še ne izlizal. Saj ti lahko Sivka pove, koliko sem trpel. Tako milo je mijavkala in me tolažila, čeprav mi ni mogla pomagati. Pa sem si na vrtu izdolbel jamico in se vlegel vanjo. Tja sem vsak dan hodil ležat. O, kakšno čudežno moč ima zemlja. Če pri miru ležiš in te nihče ne moti, ozdraviš. Sivka in vse muce vedo, da ne smeš bolnega mačka po-

diti iz ležišča v zemlji. Ko sem torej ležal ves strt, zastrupljen in vročičen na toplih tleh, sem kmalu začutil, da vro v moje telo nove sile, hkrati pa da zemlja srka iz mene strup. Še premaknil se nisem, čeprav me je to zdravljenje bolelo. Potem sem ozdravil.«

Zdaj se je oglasila Sivka: »Povej no, gospodar, zakaj nam ne dovoliš loviti ptičev, ki so za nas take slaščice. Zmerom naju podiš, če vidiš, da oprezujeva pod drevesi. Kaj ne veš, da smo mačke zveri?«

»Tako je, zveri smo,« je Murček pritrdil samozavestno in pokazal izpod blazinic na nožici krempljce.

»Res je,« sem prikimal, »zveri ste, toda hkrati tudi domače živali. Oboje. To je vaša usoda v dobrem in slabem. Zato pa morate znati živeti. Pač imate levjo hojo in zverskost, hkrati pa nimate levje sile in tudi v Afriki ne bivate, ampak med ljudmi. Ukročene ste, zavedajte se tega. Da ste divjački, kadar vas prime, to dobro vem, saj si me, Murček, še pred kratkim v spanju ugriznil v vrat, a te zato ne bom imenoval potuhnjenca, kot trdi marsikdo o vas mačkah, ker vem, da je tako ravnanje v vaši zverski naravi. Toda poslušajta me, kaj čaka koga od vaju, če pozabi, da je domača žival. Pred leti sem imel mačuha, ki je bil na moč podoben Murčku. Lovec na miši, da nikjer takega. Dobro sem ga krmil in rada sva se imela. Nekega dne pa mi je pobegnil v gozd...«

»Kaj je lepše kot potepati se po gozdu,« je menil Murček, »toda zame se ne boj, ne bom ti ušel...«

»Ta pa mi je vsak dan uhajal in se vračal z dlako vso rdečo od krvi zadavljenih jerebic, fazanov in zajcev...«

»Oh,« sta vzkliknila oba hkratu, »kar sline se mi nabirajo ob taki lepi predstavi. Jerebice, zajci, fazani... To je bilo kaj prijetno!«

»Stojta, počakajta, da vama povem do konca. Nekoč se moj ropar sploh ni več povrnil. Zvedel sem, da uganja po gozdu najhujša divjaštva, saj je tak podivjani maček nevarnejši od

drugih naših roparjev, in ni čuda, da so ga lovci vzeli na muho. Nekoč je obležal zadet od strela iz puške. Na, zdaj sta slišala...«

Molčala sta in me pomežikavoč pogledovala.

Slednjič se je oglasil Murček: »In vendar bi ne mogel živeti brez gozda. Prav je, da me včasih vzameš s seboj. Gozd — to je nekaj živega! Notri vse mrgoli. Brodim po travi, skoz praprot, lovim martinčke, kobilice in žuželke, nagajam veverici, plašim ptice, oh, saj nas ne razumeš. Mi ljubimo samo take stvari, ki se gibljejo, ki skačejo in nas dražijo.«

»Prav to je resnica,« je pripomnila Sivka. »Zato imam tudi tako rada otroke. Z njimi se podim, jih božam in praskam in otroci me razumejo. O, otroci marsikaj razumejo, kadar pridejo v naš svet. Samo prav hudobnih otrok se bojimo. Tudi taki so, ki mečejo na nas kamenje. Ali niso taki otroci slabši od najbolj divjih zveri? Slišala sem praviti, da mora biti vsak človek dober z živaljo, ki je med vami tako uboga. Človek ne sme biti krut, ker je človek. Ali ni res tako?«

Pritrdil sem in se zamislil. Sivka pa je še pristavila: »Vidiš, me živali kar vohamo, kdo od vas ljudi nas ljubi, kdo ne. Zato pa pred kom bežimo, čeprav nam še ni pokazal svojega namena, ker ga slutimo. Pred otroki, pred najmanjšimi pa ne bežimo, z njimi se igramo in jim nič hudega ne storimo. Pa tudi ti si z nami dober, zato pa sva z Murčkom tebi tudi prijatelj. Rada te spremljava, kamor greš, in kar naprej že veva, kdaj se vrneš domov, saj te potrpežljivo čakava na pragu, češ, zdaj prihaja naš zaščitnik in prijatelj.«

Kar tekmovala sta, kdo od njiju me bo bolj pohvalil, dokler se nista oba zleknila po mojih kolenih in, sam nisem vedel kdaj, zadremuckala. Tišina, ki nas je vse tri zajela, je bila čudežno blažilna, in dolgo, dolgo sem še sedel nepremično, da ne bi zbudil malih prijateljčkov, s katerima sem preživel redko uro prisrčnosti.

Karlo Bajt

Zlata pohorska duša

Med Mislinjo, Dravinjo in Ptujskim poljem leži obsežno gorovje kopaste oblike z najvišjim Črnim vrhom. Poraslo je z iglastim in listnatim drevjem. To je Pohorje. Pohorce preživljata les in živinoreja.

Večno lepa je pesem pohorskih gozdov in Pohorci ji prisluškujejo že stoletja. Tudi pravijo, da so Pohorci zaljubljeni v svoje gozdove in zemljo. Morda imajo prav, ker lep je ta košček slovenske zemlje. Toda je ljubezen Pohorcev prekaljena v ognju tegob in trpljenja. Vsaka ped zemlje je blagoslovljena z znojem, ki je skapal s čela rodovom, ko so krčili svet. Pohorci so morali vsak seženj travnikov in njiv šele ustvariti, ko so izsekavali neprodorne goščave. Koliko trpljenja je bilo žrtvovanega za te vegaste njivice, kjer zori zdaj skromen kruhek Pohorca! Ko da bi jih uročilo tajinstveno šumenje pohorskih lesov, so se zagrizli v obdelovanje, kljub trpljenju so ostali zvesti domačiji. Pač še spelje koga v svet želja po lažjem zaslužku, a vsi ti tudi v tujini radi mislijo na skromen domek sredi pohorskih goščav. In srečni so, ko se zopet vrnejo.

Pohorci so vse: kmetje, kajzarji, drvarji, žagarji in oglarji. Prej nekoč, ko so bile na Pohorju še znamenite steklarne, so se udinjali tudi kot steklarji. Ostanke teh »glažut« vidimo še danes raztresene posebno na severni strani Pohorja. Ob »glažutih« so bila večja naselja, o teh pa skoraj ni več sledu. V tistih časih je bila čislana tudi pohorska domača tkalska obrt in so živeli ljudje v velikem blagostanju. Z nastopom novodobnega pridobivanja stekla in tkanin sta usahnila Po-

horcem oba vira zaslužka in ostali so navezani na dohodek iz zemlje in gozdov.

Pohorci so zagonetni ljudje, za onega namreč, ki jih ne pozna. Na zunaj so videti trdi, neokorni. Toda taka je res samo zunanost, ki zakriva v sebi zlato pohorsko dušo. Življenje med gozdovi in samota sta utisnili tem ljudem mehek značaj in globoko vero v tajne stvarstva. — Na videz resni Pohorci so radi dobre volje in njih sočna šegavost šele odkrije zdravo jedro teh ljudi. Pri nas Slovencih so ljudski pevci bolj redek pojav. Prvi med temi pa je bil gotovo Vodovnikov Jurij, ki je živel pred dobrimi sto leti v Skomerju na Pohorju. O njem pravijo, da je okrogle in resne pesmi-ce kar »stresal iz rokava«. Vodovnik je po Pohorju prodajal platno in kjer se je pokazal, povsod so ga sprejeli radi. Glas o njem je prišel na uho celo našemu velikemu škofu, ki je bil takrat še župnik v Vuzenici. Slomšek je navihanega pevca povabil k sebi in mu dal koristnih nasvetov za resnejše pesmi. Pa je bil Jurij prevelik veseljak in je kar naprej koval, kar sta mu narokovala prešerno srce in brihtna glava. Danes so Vodovnikove pesmi znane širom po Pohorju, znajo jih tudi otroci. Nekateri med njimi imajo lepe narodne napeve in so v posebni veljavi na pohorskih gostijah.

Zadnja, gospodarsko slaba leta niso prizanesla niti Pohorcem. Navezani so samo na zaslužek, ki jim ga dajeta gozd in živina. Z bridko žalostjo v srcu izsekavajo svoje gozdove, ki so vedno redkejši. Na majhnih njivicah ni dovolj zemlje, da bi redila številno družino, premalo je travnikov za dobičkanosno živinorejo. Saj v prejšnjih letih skoraj ni bilo drugače, a sta imela les in živina višjo ceno. S par hlosti in parom živine je velika družina krila svoje potrebe v enem letu, zdaj mora za isto ceno pasti velik kos gozda, iz hleva morajo trije repi živine. Slabe čase občutijo prav tako

drvarji, žagarji in oglarji, ki so vsi odvisni od dobre prodaje lesa. Že itak skromnega življenja vajeni Pohorci preživljajo težke dni pomanjkanja, ki ni prizanešeno niti otrokom.

Če bi vas zdajle pozimi zanesla pot ob vznožje Pohorja, kjer v zatišju zasneženih gozdov ždijo pohorske vase, pa bi jih videli, majhne, a na moč korajžne fantke in punčke. Pa res niso kar tako, ti naši Pohorčki! Njihov domek je nekje visoko v rebri, kamor ne seže pogled. Tudi do dve dolgi uri je do tja, a je otrokom malo mar dolga pot v šolo. Ko ni snega, jim pot ne dela preglavic, pozimi pa je drugače. Če je visok sneg in ni shojene poti, ostanejo oni iz prvih razredov kar lepo doma za pečjo, starejšim pa je tako vreme celo pogodu. Nataknejo si preproste smučiči, v roko dolgo koničasto palico in — hajdi bliskovito po strmini v dolino! Saj so se pohorski otroci smučali že takrat, ko mestni otroci smučk še poznali niso.

Vedno nasmejani so pohorski otroci, četudi prihajajo v šolo premraženi, utrujeni in neredko še — lačni! Nekateri jedo samo dvakrat dnevno: zjutraj in ko se v mraku vrnejo domov iz šole. Za kosilo potolaži lakoto košček črnega kruha, a kaj, ko nekateri še tega nimajo! Otroci so si med seboj dobri, tovariško si delijo kruh, jabolka in krhlje. Tudi v tem se kaže zlata pohorska duša ...

Pohorčki tudi ne poznajo brezdelja. Otroci kmetov, žagarjev, drvarjev, oglarjev in kajzarjev že zgodaj občutijo trdote naporenega dela. V vseh letnih časih so pri delu zaželena pomoč. Pomagajo pri oranju, setvi, žetvi, okopavanju, mlačvi, pri podiranju v gozdu, oskrbovanju živine. Posebno trpe otroci onih družin, ki imajo mnogo otrok in malo zemlje. Vse te čaka enaka usoda: služiti morajo! Komaj desetletni hlačman, pa si že mora v potu svojega obraza

služiti vsakdanji kruh! Kar zamislite se malo v vsakdanje življenje teh vaših tovarišev, pastirc, pastirjev in hlapčkov! V trdi temi morajo zarana z ležišča, da oskrbijo živino, jo nakrmijo, oziroma poleti napasejo. Po skromnem zajtrku pa se odpravijo na dolgo pot v šolo in ko se proti večeru trudni in lačni vrnejo, morajo znova poprijeti za delo. Tako je njihovo življenje brez prestanka — vse samo za košček kruha in skromno oblačilce. Kako daleč so taki otroci od zlate prostosti in razigranosti srečnejših sovrstnikov po mestih!

V pohorski hiši je vedno dovolj dela, tudi zdaj pozimi. Pohorska domača obrt: izdelovanje toporišč, brezovih pometavk, pletenje košar, košev in peharjev so dela, ki se opravljajo večinom pozimi. Pri delu so kajpa zaposleni tudi otroci, med katerimi so nekateri že pravi mojstri. Lepo jih je opazovati pri delu, kako dela vajene roke z veliko spretnostjo rezljajo in pletejo. Ponekod so še vedno v veljavi statve in se otroci urijo tudi v tkanju domačega platna in raševine. Posebne omembe je vredno izdelovanje cokel, ki so vsakdanje obuvalo Pohorcev. Podplati so iz bukovega ali jesenovega lesa in na gosto podkovani. Sprednji gornji del, velika kapica, je iz strojene svinjske kože in se v njo zatakne prednji del noge. Prej nekoč so obstojali celo coklarski cehi, ki so imeli edini pravico za izdelovanje. Danes izdelujejo cokle že pri vsaki imovitejši hiši. Za one, ki tega preprostega obuvala niso vajeni, je hoja v coklah smešno nerodna. Pohorci pa so jih vajeni, celo na smučiči stopijo z njimi! Vodovnikov Jurij je zapel o Pohorcih in coklah, da

»... ko se fant na svet uleže,
se mu že cokla gor' priveže ...«

Pa nikar ne mislite, da Pohorci ne poznajo čevljev, a ti so samo za k maši. Morda ste že kdaj čuli o nekem »Cokelburgu«, pa ga na zemljevidu niste našli. Povem vam, da je s tem imenom Vodovnikov Jurij počastil svojo rojstno vas Skomerje. Je že vedel zakaj, saj je bil navihan ptič!

P. Strmšek

Dva hinavčka

Ilustriral A. Sirk

Kadar je svet pokrit s snežno odejo, takrat je povsod le sinčkovo carstvo: vsi hodimo lepo po gazi in se bojimo snega, le sinček je junak, ki zajme sneg z golo roko, nas nakepa z njim, potem pa natakne smuči na noge ter se požene po naj-

Morda vas bo pri prihodnjem šolskem izletu vodila pot na Pohorje. Naužite se takrat lepote pohorskih gozdov, ne pozabite pa še potrkati na vrata te ali one domačije pristnih in delavnih Pohorcev. Pogovorite se z vašimi tovariši! Če jih boste doumeli, se jih boste radi spominjali.

večji strmini kar čez polja, da ga je videti, kakor bi jadral na valovih. Ves razgret pride k nam v zakurjeno sobo, da nam pove, da je lačen, in zvečer še pride spat. Sicer pa je vedno zunaj v svojem carstvu.

Sinoči pa je prinesel s seboj v sobo tudi svojo mačko, češ, da jo zunaj zebe. Pustili smo mu tudi to vesele. Ko pa se je odpravljal v posteljo, smo mu naročili, naj muco zopet odnese. Prav nič ni ugovarjal in mislili smo, da je vendar enkrat ubogal na prvo besedo.

Pa smo se zmotili: Bog ve kako sta se zmenila z muco. Tiho jo je postavil pod posteljo ter legel k počitku in kmalu ves truden zaspal. Tudi drugi smo zlezli v postelje in ugasnili luč.

V noči pa naenkrat začutimo, kako se tiho sprehaja muca po spalnici. Potuhnila se je bila in čakala, da bi vsi zaspali in jo pustili na toplem ..

Dva taka hinavčka: sinček in njegova muca ...

Josip Križman

„Barbare“

Ilustriral

Niko Pirnat

Lepa je naša domovina in pestra. Skoraj vsaka pokrajina naše divne Slovenije ima posebne vrste ljudi, posebne krajevne običaje in navade, ki so še iz pradobe naše zgodovine. Te krajevne posebnosti so mnogokje zelo lepe in zanimive ter so se ohranile do današnjega dne. Treba je take stvari zapisati, da se ne pozabijo.

Posebno lepe navade imajo Slovenci, ki živijo na severovzhodu. To so Prekmurški in Prleški Slovenci. Polno zanimivih obredov in popevk imajo zlasti »Prleki« pri gostovanju (ženitovanju), o pustu in o božičnem času. Pri teh obredih igrajo posebno vlogo o božičnem času otroci, ki se teh običajev krčevito drže ter jih z velikim navdušenjem in veseljem izvajajo. Evo vam eno izmed teh prleških navad iz predbožičnega časa.

Dne 4. decembra, na god sv. Barbare, se gredo prleški otroci »Barbare«. »Barbare« smejo biti le dečki do 14. leta starosti. Ta dan vstanejo že zgodaj, zakaj za Barbare se morajo iti od 5. do 7. ure. Kdor bi prišel pozneje, bi ne opravil nič več. Pravijo, da imajo takega zapoznelega »Barbarovca« pravico vreči v peč. To pa ni mala stvar. Tega se dečki bojijo, zato so tako zgodaj na nogah.

»Barbare« se gredo le ubogi otroci. Otroci imovitih posestnikov ne smejo biti poleg. pokvarjeni in slabi otroci ne smejo barbarovati.

Nekateri Barbarovcev si oblečejo smešne obleke, drugi se celo namažejo s sajami po obrazu. Še ob temi pride tak Barbarovec k hiši in gleda, da smukne čimbolj neopažen v hišo in v večjo sobo. Če ga pa kdo opazi, mora barbarovec pozdraviti: »Dobro zuran« ali tudi »Bog daj srečo, mati, oče!« Potem skoči pod mizo. Čepeč pod mizo deklamira in vošči:

»Dosti picek,¹
dosti racik,
falat² kruha,
plantavega³ konja,
kir je daleč k mlini.«

ali pa:

»Dosti picik,
dosti racik,
dosti dece,
pa malo kruha.«

Ko je deček svoje voščilo izrekel, mu reče gospodinja ali gospodar: »Le pridi na dan, če nisi zaspan!« Barbarovec prileze izpod mize in nastavi svojo prazno, ali pa tudi že nekoliko napolnjeno košarico. Gospodinja mu da nekoliko jabolk, včasih tudi orehov. Kadar pa je kak deček svoje voščilo posebno lepo povedal, dobi tudi denar.

Če pa barbarovec ni priljubljen ali ni dobro povedal svojega voščilca ali ni kar koli storil strogo po šegi in navadi, dobi gnilo repo ali prazen štorž koruze, morda celo star čevelj. Zgodi se tudi, da dobi »Barbara« precej sladkorčkov v »škrniclju«, a med sladkorčki najde gnilo jabolko ali pa tudi repo. Take smešne in nerodne darove delijo zlasti odrasli fantje iz nagaji-

¹ piciki = piščanci.

² falat = kos.

³ plantav konj = šepajoči konj.

vosti in porednosti. Mnogokrat se tudi zgodi, da zastavi gospodar ali gospodinja »Barbari« vprašanja iz katekizma ali iz zgodovine. Neki izobražen gospodar je enega izmed »Barbar« izpraševal o našem kralju, kralju Aleksandru, o večjih mestih, o državi in drugo.

Če »Barbara« potem ne zna odgovoriti ali pa odgovori bolj površno, se mu zgodi, da dobi repo ali koruzo ali celo šibo, kar je v veliko sramoto.

Barbarovanje je nekak predhodnik Miklavževanja, le da se vrši zgodaj zjutraj in ne zvečer.

Ta navada je zelo razširjena zlasti na Murskem polju in v nekaterih delih jugovzhodnih Slovenskih goric.

Ker je v teh krajih mnogo kuretine in redijo kmetje prelepe konje dirkače ter imajo tudi dosti pšenice in koruze, jim »Barbare« žele te stvari.

Ta navada je brez dvoma lepa in stara, zato vredna, da jo spoznamo in jo rešimo pozabljenja.

Danica Gruden

NAŠ ROD

*Pod ledom molčijo reke, potoki,
pod snegom ječijo gozdovi in logi,
pod težo so upognjene veje kot loki,
čez polje bežijo ptički ubogi.*

*Naš rod pa čaka zelene pomladi,
ne more se greti ob toplih pečeh.
Gredo ti otroci, vsi tako mladi,
za kruhom po mrzlih poteh.*

*V popotnike mlade, v revčke na cesti
stavimo nade za leta bodoča.
To so junaki! Ne dajo se zgnesti,
so jasnih oči, njih srca so vroča.*

*Skozi vihar utira si gaz
naš rod za lepše življenje.
Ne moti ga burja, ne moti ga mraz,
ne glad ne veliko trpljenje.*

Dnevi svetega Tripuna in svetega Blaža na našem južnem Jadranu

Naš sončni jug si je izbral čas najostrejše zime za slavje svojih velikih praznikov. Mogočna Boka Kotorska praznuje svoj »Tripunj - dan«, staroslavni Dubrovnik časti svojega zaščitnika sv. Blaža (sv. Vlaha), in to oba kraja iste dni, 2. in 3. februarja.

Kotor si je izbral za svojega priprošnjika sv. Tripuna, čudodelnika, čigar kosti že nad enajst sto let počivajo v podnožju mrkih črnogorskih velikanov. Nekdanjemu samo cerkvenemu češčenju se je kasneje pridružilo še svetno slavje, ki je v 14. stol. doseglo svoj višek, obdržalo pa se je do današnjih dni.

Že 13. januarja, na dan, ko so bile svetnikove kosti prepeljane v Kotor, se vrši prvo dejanje praznovanja. Bokeljska mornarica izbere na ta dan svoje častnike. 27. januarja opoldne se zberó njeni častniki pred kotorsko stolnico in ko v mogočnih zvonikih odbije ura dvanajst, se zavihti »mali admiral«, deček desetih let v narodni noši in oborožen, nad cerkveni vhod v prostorno ložo ter sporoči občinstvu, da se pričinja slavje bokeljske mornarice v čast sv. Tripunu. Udeležila naj bi se ga vsa Boka. Nato dvigne čepico in s trikratnim »Slava!« počasti ljudstvo svetega Tripuna.

Svoj višek doseže slovesnost na dan svetnikovega godu. Vsa Boka in bližnja črna gora sta zbrani. Slikovite so noše, ponosna in samozavestna hoja, izklesani obrazi, čudovite oči in sladka je govorica!

Na trgu pred cerkvijo se zbere četa do sto bokeljskih mornarjev v starih uniformah.

Levo krilo trga zavzame četa vojne mornarice, desno krilo četa pešcev. Pred vhodom v katedralo kotorski škof s številnim spremstvom, za njim mestni in meščanski odličniki, ob straneh pa ljudstvo, pisano, živahno.

Bogate uniforme ter s srebrom in dragulji obloženo orožje nam za malo časa vrača v spomin one divne čase, ko je bil Bokelj gospodar na morju, ko je tod cvelo blagostanje in se košatilo bogastvo.

Pojavi se poveljnik mesta. Za pešci in vojno mornarico pregleda še strumno četo starih morskih volkov v slikovitih uniformah s starinskim orožjem.

Kapitan zakliče: »Prikažite!« Zastave se poklonijo. Vzhičen pozdravi junaški sin zaledja stare pomorce: »Pomoz Bog, junaci s mora!« Orli z morja čutijo, da jih čujejo stari grobovi in kot grom zabobni iz njihovih grl: »Bog ti pomogao!«

Trenutek grobne tišine. Pa se oglasi godba, zazvene prvi takti one mile, presunljive, nepozabne pesmi, bokeljski mornarici posvečeno starinsko slavnostno kolo. Obrazi se še bolj zjasnijo, kot vihra gre glas preko množic in streh. Iz veže »admiralata« se privije četica dvajsetih mornarjev. Poskakujejo po taktu. Desno roko naslantajo v hoku, držeči v njej belo rutico, za katero se z levico prime naslednji mornar. Godba je svečana, takt umerjen.

Veriga plesalcev izvaja celo vrsto krasnih plesov, drug je lepši od drugega. Naenkrat se takt požuri vse bolj in bolj. Mornarji poskakujejo, da se jim komaj razločijo gibi. Kolovodja jih vodi v velikem krogu. Iz gruče dostojanstvenikov stopijo na sredo trga, obrnjeni proti cerkvi, major, admiralov pribočnik in »mali admiral«. Kolo je vse hitrejše, živahnejše, obroč plesalcev se vije okoli odlične trojice, jo oklepa, stiska in skoro nenadno je vse vkup podobno le še živi kopici. Kdo in kako bo izšel iz te gneče? Kako bo to končalo?

Pa kot na povelje dvignejo nenadoma vsi čepice, mahnejo z belimi robci in enoglasno zaori iz vzhičenih grl: »Slava!« In ta vzklik najde odmev v srcih in grlih navzočih tisočev, da kot plaz s strmega Lovčena buči in hiti tisočeri odmev: »Slava!« nad modro gladino, spenja se mimo cvetočih mirt

in oleandrov in preko pečin in čeri tja do sinjega neba.

Solznih oči izginja ljudstvo v prostorni stolnici, kjer čita sam škof slavnostno mašo. Po maši procesija. Odličniki in preprosti meščani kar tekmujejo, kdo bo nosil po krivih in ozkih mestnih ulicah svete ostanke blagega zaščitnika Tripuna. In tu ni razlike v veri, katoličan ali pravoslaven, vse, vse hiti v dolgem pisanem sprevodu za svetnikom. Križajo se s tremi in petimi prsti, dotikajo se skrinje s svetimi ostanki. Sveti Tripun je zaščitnik vsega prebivalstva vse Boke in zato se je tudi zbralo ljudstvo iz vseh predelov Kotorskega zaliva.

Slavnostno lice da tudi procesiji stara slikovita mornarica. Postavi se že več let z zastavo, ki ji jo je poklonil blagopokojni viteški kralj Aleksander I. Shranjena je v prostorih admiralata, to je v društvenih prostorih bokeljske mornarice.

Popoldne se slavnost nadaljuje z veliko narodno veselico.

Kar velja v Kotoru sv. Tripunu, velja isti dan v Dubrovniku sv. Blažu.

Od katere koli strani stopiš v skalni Dubrovnik, na vsakem koraku naletiš na kip dolgobradega škofa. Najdeš ga na mestnem obzidju, vrh cerkvenega pročelja, na javnih poslopjih, vsepovsod. Dubrovnik je pač mesto svetega Blaža. Srednjeveška svobodna država dubrovniška se je s ponosom nazivala »Republika svetega Blaža« in z njenih belih praporov je blagoslavljal dom in domačine njihov nebeški zaščitnik sveti Vlaho, kot mu rekajo oni.

Zastava svetega Blaža je bila znamenje dubrovniške svobode. Na višku procvita dubrovniške republike ob koncu 15. stoletja se je bela zastava sv. Blaža vila na tri sto velikih dubrovniških ladjah. S ponosom so tedaj v Dubrovniku poudarjali: »Imamo na svoji državni zastavi dragi nam lik svetega Blaža. Imamo ga na naših bronastih topovih, na naših novcih, na naših državnih pečatih in povsod!«

Bilo je to in je minilo, ohranilo pa se je iz onih velikih časov še dokaj spominov. Največ jih hrani dubrovniški muzej. V cerkvi svetega Blaža varujejo čudodelni njegov kip iz sredine 14. stoletja. Sveti Blaž v vzhodnem ornatu drži v naročju model Dubrovnik. Kip je iz pozlačenega srebra.

Častitljivemu svetniku so Dubrovčani skozi vse čase izkazovali veliko spoštovanje, zaupanje in vero. Posebno se je to pokazalo vsako leto na njegov godovni dan, 3. februarja.

Nad vse slavnostne so bile svečanosti za časa republike. Na vsem dubrovniškem ozemlju so se pričele tedaj že na Svečnico, dan pred svetnikovim godom. Vsem slovesnostim je seveda prednjačil Dubrovnik sam.

Na dokaj prostranem in v Dubrovniku največjem trgu so se nekoč odigrali prizori slave in moči svobodnega mesta, ki si je za praznične dni nadelo še posebno slavnostno lice. Pred Dvorom so nastopale »trsnice«, 12 žensk, ki so predstavljale mir in blagostanje; tam so plesale čudne spake: Čoroje, Turica in Vila; tam se je šopirilo dubrovniško plemstvo, rezgetali so okrašeni konji dubrovniške kopenske vojske, zvenketalo je njeno orožje; tam je dubrovniški »veliki admiral«, to je bil nadzornik dubrovniške luke in dubrovniškega ladjevja, oblečen v damaščansko škrlatno platno, razvil na Orlandovem stebru državno zastavo z likom sv. Blaža, ki mu je s stebra svobode in pravice poln vere in zaupanja izrekel hvalnico ter zaključil svojo molitev z besedami: »Ohrani, Bog, Dubrovnik mnogo let na morju in na kopnem! Slava svetemu Blažu!«, in tisočglava množica vsenaokoli se je pridružila njegovi molitvi z vzklikom: »Amen! Slava svetemu Blažu na morju in na kopnem!«

Tako je bilo nekdanj. Svobodna dubrovniška država je propadla, ostal pa je Dubrovnik kot priča velikih dni in ostal je njegov sveti Blaž kot pomnik slavnih časov. Niso pozabili Du-

brovčani svojega svetnika, čeravno današnje Blaževe svečanosti niso niti senca onih izza časa republike.

Tridnevna pobožnost s pridigo in blagoslovom v svetnikovi cerkvi je uvod v praznične dni. Na predvečer sv. Blaža spremljajo mestne bratovščine in društva svoje prapore do cerkve. Tam nagne zastavonoša prapor trikrat globoko do tal ter ga zavihiti na desno in na levo, da se mogočno šumeč in viharo plapolajoč povsem razprostre vzporedno z zemljo. Prapore nato uvrste v nalašč zanje pripravljenem železnem obroču pred cerkvijo. Kasno v noč pokleka pobožno ljudstvo pred svetnikovim oltarjem. Mnogi si ovijejo tisti večer okoli vratu svečo, da bi jih sveti priprošnjik obvaroval vratnih bolezni.

Komaj se naslednje jutro pokaže sonce iznad Konavelj, že greje pot razigranim množicam, ki se za plapolajočimi banderi in vihrajočimi prapori med pokanjem pištol od vseh strani zgrinjajo v mesto. Zbirališče je na Pilah. Živo je tam kot v panju, pisano kot najbujnejši šopek. Skoro zmanjkuje prostora. Rezek pok iz pištol ponosnih sinov juga je znak, da je sprevod urejen, ženske utihnejo, zazveni godba, oglasijo se zvonovi in kot v sijajnih davnih časih se premakne množica na Glavno poljano do cerkve svetega Blaža. Napolni jo do zadnjega kotička.

Kam naj bi zrlo oko, kje naj se ustavi, kaj naj najbolj občuduje?! Čudovita pestrost in bogastvo noš opazovalca omamlja, neprisiljena samozavest in ponosna drža lepo raščenenih ljudi izklesanih lic ga navdušuje. Blaževa povorka je pravcati pregled lepote in moči potomcev nekdanj mogočne republike na našem jugu.

Svila in zlato njihovih oblek se bleščita v soncu. Telovniki, koporani (jopiči) in dokolenke so vezeni s cvetjem iz čistega zlata. Bela srajca ima mesto gumbov zlatnike; modre hlače so bodisi svilene ali iz tankega platna

ter okrašene s svilenimi in zlatimi vrvicami in vezeninami; široki pas je iz najboljše svile; bogata je prepasnica za orožje, ki v njej tiče velik nož s srebrnimi platnicami in dve s srebrom okovani pištoli. Tudi na nogavicah je uvezeno cvetje, nizki so čevlji z zlatimi nitmi. S čopom je olepšana tudi torbica za patrone in ne manjka na stasiti južnjaški pojavi niti možnjiček za tobak.

Po svečanem cerkvenem opravilu se izvije iz katedrale mogočna procesija, ki jo vodi dubrovniški škof in v kateri nosijo znatni del dragocenega dubrovniškega relikviarija. Šele proti poldnevu se umirijo ulice in trgi slavnostno okrašenega mesta in se oddaljenejši romarji vračajo domov. Ljudska veselica popoldne in kolo, najlepši in najljubši jugoslovanski ples, zaključita Blaževo slavje.

Le škoda, škoda, da se vršita tako divni in neprimerno pomembni svečanosti kot sta slavje svetega Tripuna in praznovanje svetega Blaža ob tako neprikladnem času kot je ravno februar. Tudi na sicer sončnem našem jugu tedaj vreme kaj rado nagaja. Bokelji in Dubrovčani bi napravili sebi in tujemu svetu veliko uslugo, ako bi opisane svečanosti preložili na poletne mesece. Morda na Binkošti. Tedaj svet potuje. In ko bi zaznal o divnih lepotah prelestnega našega juga, njegove divne Boke, ki bi ji pridružil še veličastno slavje njene »mornarice« in v gosposkem Dubrovniku praznik svetega Blaža, kdo bi ne pohitel doli, kdo bi vzhičen ne širil slave o divnih krajih in krasnih ljudeh in nepopisno zanimivih narodnih običajih, kdo bi potem ne vedel za jugoslovanski Jadran, kdo bi ne obiskal draguljev naše južne obale, biserov, vkovanih v zeleni venec oljk in cipres, pa smokev in lovorja in tudi palm, ki se nad njimi belijo in sivé od sonca ožgana rebra kršnega zaledja. Sinja gladina, sinje nebo, morje, planine, ledeni sneg, žgoče sonce, vse je združeno tam doli...

Slavko Holko

Vojne ladje

Za vojno v zraku se poslužujejo bojnih letal, za vojno na morju pa vojnih ladij. Za obrambo in vojevanje na morju je potrebno predvsem dobro in številno brodoge. Vse vojne ladje si niso enake, ene služijo obrambi, druge napadu.

Ker stane gradnja vojnih ladij ogromno denarja, jih grade in vzdržujejo v večjem številu le veliki narodi. Nekatere znamenite angleške, ameriške, francoske in nemške vojne ladje so težke do 40 tisoč ton. Oborožene so z vsem mogočim obrambnim in napadalnim orožjem. Njih jekleni oklepi so debeli do 430 mm. Podvodni deli so zavarovani s posebnimi jeklenimi mrežami proti torpedom in morskimi minam. Oborožene so z 8 do 12 topovi premera 304 do 405 mm. V primeru hitrega napada malih, okretnih in hitrih vojnih ladij so oborožene tudi z 12 do 16 topovi premera 127 do 152 mm. Posebno najnovejše vojne ladje imajo tudi močno protiletalsko orožje: strojnice in brzostrelne topove. Nekatere izmed njih imajo do 16 protiletalskih topov. Top na vojni ladji vrže izstrelek približno toliko km daleč, kolikor dm meri v premeru.

Moderno zgrajena ladja nosi s seboj tudi do 3 letala, ki vzlete s pomočjo posebne priprave, imenovane katalpult. Starejše vojne ladje dosegajo brzino največ 25 vozlov, a pri najnovejših preko 40 vozlov na uro (1 vozol je 1828 m).

Križarka je vojna ladja, ki je danes najkoristnejša in najbolj uporabljiva za razne naloge. Čuva in spremlja trgovske ladje, morske poti in interese svoje domovine. Križark je dvoje vrst, lahke in težke. Lahke imajo težo od 3 do 8 tisoč ton, težke pa od 8 do 10 tisoč ton, oboje so oborožene z raznim obrambnim in napadalnim orožjem. Zavarovane so z močnim jeklenim oklepom, ki je debel do 140 mm. Sodobne križarke nosijo s

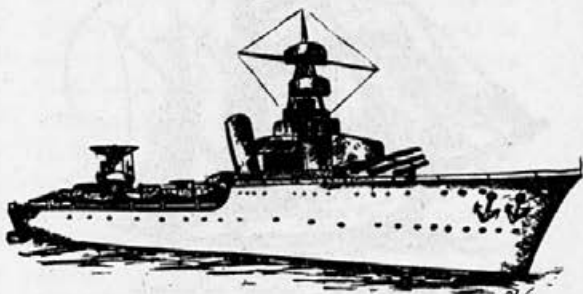
Križarka, oborožena s topovi

seboj tudi letala. Brzina pri motornih križarkah je do 40 vozlov na uro.

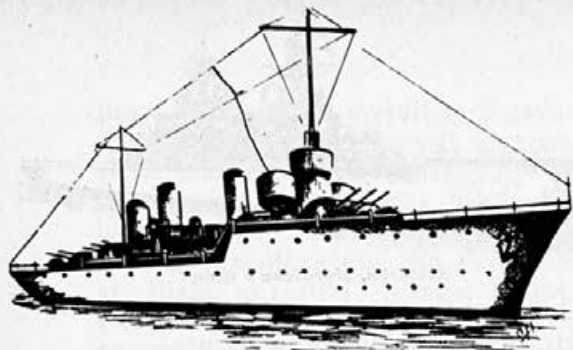
Križarke minonosci so povsem slične navadnim križarkam, le s to razliko, da so manj oborožene, ali pa nimajo tako močnega oklepa in nosijo tovor od 200 do 500 min. Najnovejša vrsta križark je »protiletalska križarka«. Nje naloga je, čuvati potujoče trgovske ali vojne ladje pred zračnimi napadi. Že med in po svetovni vojni beleži letalstvo ogromen razmah in napredek. Obalne države, ležeče ob manjših morjih, lahko obvladajo z letali vsa interesna področja, težja je naloga držav in njih mornaric, ki imajo posestva, ležeča ob oceanih. Zato so izdelali tip ladje za prenos letal »nosilec letal«, ki ga imenujejo tudi »plavajoče letališče«. Te vrste ladij imajo veliko, gladko površino za vzlet in pristajanje letal. S seboj nosijo ti orjaki lahko 40 do 60 letal. Vozijo z brzino do 30 vozlov na uro, a proti zračnim napadom so slabo zavarovani vsled svoje velike površine.

Rušilci so na morju hitro in nevarno orožje. Vozijo z izredno brzino do 44 vozlov na uro, oboroženi z 8 topovi 120 do 140 mm in z velikim številom cevi za izstreljevanje torpedov.

Eno najopasnejših orožij na morju je podmornica. Podmornic je več vrst. So velike, ki križarijo po odprtih morjih in prežijo na sovražne ladje

Križarka, za polaganje min nosi tudi do tri letala

Rušilec, nevarno orožje podmornicam, opremljen z lansirnimi cevmi za izstreljevanje torpedov

ter so izredno močno oborožene. Malo manjše podmornice križarijo po oceanih; srednje male obalne pa imajo nalogo ščititi obalo pred napadi ter so tudi opasno napadalno orožje, ker so zelo okretne in hitre. Glavno orožje vsake podmornice je torpedo in topovi, ki so nameščeni na zunanji strani podmornice. Razen že omenjenih podmornic so še podmornice za polaganje morskih min.

Vse mornarice imajo v svojem sestavu posebne ladje za polaganje min, to so minonosci in minopolagači. Te vrste so majhne, ne posebno dobro zavarovane in slabo oborožene, ker ne služijo za napadanje, njih tovor znaša do 200 morskih min. Z njimi zavarujejo obalo in razne važne morske poti, da s tem zapro sovražniku plovbo. Vožnja po takih poteh je skrajno nevarna. So tudi protiukrepi. Za lovljenje plavajočih min in njih uničevanje je posebna vrsta ladij, tako

Naša šolska ladja „Jadran“ za urjenje bodočih pomorščakov

zvani »dragerji«, ki so opremljeni s posebnimi pripravami za iskanje in odstranjevanje min.

Je še več vrst vojnih ladij, to so motorne torpiljarke in borbeni čolni. Vedeti moramo, da so se torpiljarke razvile za časa svetovne vojne iz malega parnega torpiljera, ki je imel 18 ton. Skoro vse sedanje torpiljarke od 100 do 500 ton so jako slabo oborožene, zelo neokretne, brzina jim je do 25 vozlov, te so še iz svetovne vojne. Dandanes so jih večinoma izmenjali z motornimi in borbenimi čolni. So razmerno majhni, razvijajo ogromno brzino do 50 vozlov na uro. Njih teža znaša 16 do 50 ton. Oboroženi so z dvema torpedoma in z več protiletalskimi strojnici.

Torpedo, ki ga izstreljujejo s pomočjo lansirnih cevi razne vojne ladje

Morska mina, kakršne uporabljajo v vojni

Malo kasneje, preden so se pojavile podmornice, so se kot protiobrambno orožje proti njim pojavili »lovci podmornic«. Njih naloga je, onemogočiti in onesposobiti njih delovanje. Male, hitre ladje so oborožene z velikim številom protipodmorniških bomb. Enake bombe uporabljajo rušilci za uničevanje podmornic.

Vsaka mornarica ima še razne druge obrambne in pomožne ladje za čuvanje svoje posesti, šolske ladje za urjenje bodočih mornarjev, polagalce mrež proti torpedom in podmornicam, matične ladje za podmornice, prevozne ladje, bolniške ladje itd. Nam je jako malo znano o teh ladjah, a so v sestavu vsake mornarice neprecenljivega pomena. Kajti le dobro opremljena mornarica je kos svojim nalogam. Zato obmorske države skrbno pazijo in izpopolnjujejo svoje pomorske ladjeve do največje potankosti in možnosti.

Junaki sinjih višav

Pripoveduje očitavec D. Boljarič.

Vrag na solunski fronti

Bil je po narodnosti Francoz, spoznal sem ga v svetovni vojni na Solunski fronti. Bil je neustrašljiv pilot in se je udeležil neštevilnih borb v zraku proti neprijateljskim avionom. Napravil je nekoliko slik važnih položajev neprijateljske fronte za vrhovno poveljništvo v Solunu. Radi njegove izredne sposobnosti in radi njegove hrabrosti je bil ta vzorni sin velike Francije prestavljen na vojno črto pri Verdunu.

Verdun! Kdo ne pozna grozote bojev za to trdnjavo za časa svetovne vojne! Tam je bil pravi pekel. Ogenj je bruhal iz trdnjave na sovražnika, sovražnik pa je z več tisoč težkimi topovi odgovarjal s smrtonosnimi granatami. Tam je bilo pravo mesto za našega pilota. Že prve dneve je zbudil naš pilot občudovanje ne le svojih sobojevnikov, ampak tudi neprijateljev. Radi njegove hrabrosti in strokovne sposobnosti so ga imenovali »pilot-vrag«, ker se je vračal vedno kot zmagovalec iz bojev. V eni zračni borbi je naš vrli pilot podlegel premoči sovražnih letal in je bil ujet. Jako težko je prenašal usodo ujetnika, mislil je celo na samomor. Iz ljubezni do svoje domovine je vse muke prenašal mirno in v nadi, da se mu bo enkrat posrečilo uiti iz ujetništva in še služiti svoji domovini.

Ker je bil miren in strokovno nabrazen, so ga uporabili Nemci za fronto za razna dela, ki so spadala v njegovo monstersko stroko. S svojo ravnodušnostjo, z brezhibnim obnašanjem je pilot-vrag zbudil pri nemških poveljnikih zaupanje. Ker so izvedeli, da se je boril prej na solunski fronti, so ga nekega dne poslali na solunsko fronto, kjer je bil dodeljen aviatiki

z namenom, da izkoriščajo njegovo poznanje pokrajine v svoje svrhe. Tu pri Solunu je moral spremljati nemške aviatike, oficirje, v bojih proti zrakoplovstvu zavezniške armade in dati na vprašanja informacije glede vojaških stavb in položaja. Seveda informacija ni bila v skladu z resničnim stanjem, ker je hotel pilot-vrag obvarovati svoje rojake in zavezniške čete škode. Bil je pod strogim nadzorstvom in zato zelo previden, ali nada, da se mu bo posrečilo rešiti se iz jetništva, ga ni opustila. Znano mu je bilo, da bi le majhna neprevidnost opravičila sum izdaje in posledica bi bila vojno sodišče in vešala... Njegovi načrti, kako bi s svojim strokovnim znanjem, poznavanjem bojne črte in položaja Nemcev pomagal zavezniški vojni moči uničiti sovražnika, so mu vedno težili dušo.

Nekega dne je v taboru Nemcev vse oživel. Posebno pa je presenetilo oddelek aviatikov nenadno »vrhovno povelje«, naj se vsi bombarderji pripravijo za polet. Neko novo letalo je bilo središče občudovanja in ocenjevanja oficirjev in moštva aviatikov. Ta novi aparat je bil določen za polet nad Solun, kjer naj bi se napravile snimke važnih objektov, katere naj bi potem bombardirala vsa eskadrila težkih bombnikov. Pilot Francoz je bil drugega dne zarana zelo potrft. Dobil je ukaz, da mora z izvidnim letalom nad Solun in izvidniku označiti vse važne objeste. Takoj je šel k poveljniku in je odpovedal pokorščino. Opazil je, da je poveljnik nekako popustljiv proti njemu, da upošteva njegove

razloge. Stvar pa se je zasukala drugače. Nekoliko krepkih pesti zgrabi pilota-vraga. Odnesejo ga v avion in z jermeni privežejo na njegovo mesto. Sam poveljnik je prispel na mesto in dejal izvidniku: »Ako bi se uprl, ga takoj ustrelite!«

Prav lepo sončno vreme je bilo, ko se je nemški izvidnik dvignil v višave in jo ubiral proti zaveznikom nad Solun. Solun, grško пристanišče, je bilo v svetovni vojni veliko zavezniško skladišče. Skladišče municije, oblek in raznega vojnega materiala. Zbirališče raznih narodov, vojakov, dobrovoljcev in tudi lačnih, raztrganih beguncev. V пристanišču je plavalo mnogo velikih ladij, ki so bile preurejene v vojne svrhe in so spadale k vojni mornarici zaveznikov. Ogromne množine avtomobilov, vozov, živine je služilo za dobavo živeža in municije zavezniškim četam na bojni črti Sedes. Sonce je neusmiljeno peklo, ker se je pripravljalo, da stopi na točko pol dneva. Ves Solun se je zdel, da mirno počiva. Ogromne vojne ladje so mirno počivale v luki. Ni bilo videti nobenega življenja, le straža na palubi je bila na svojem mestu. V bližini je bilo več malih ladjic z južnim sadjem in drugim živežem. Čakali so na raztovoritev, saj so se ladijski delavci pod svojimi preprostimi šotori vprav krepčali s svojo borno hrano. Nekaj žen in par otrok je čakalo v bližini, ko bo kosilo svojcev končano, da vzamejo posodo in jo odnesejo domov. Nihče ni govoril. Splošna tišina je vladala naokrog. To tišino naenkrat pretrga pisk ene vojne ladje. Za tem piskanjem se sliši piskanje drugih vojnih ladij. Celo neka tovarna je opazila nevarnost in njen parni stroj je pričel v presledkih dolgo piskati. Solun je oživel, vsak je vedel, da se bliža nevarnost.

Piskanje je bilo znamenje, da se bliža neprijateljski avion. V kratkem se je videl temni obris aviona. Artilerija po brdih in artilerija zavezniških

ladij je obstreljevala sovražno letalo. Novo izvidniško letalo je krožilo visoko nad mestom, snimajoč važne objekte, katere je moral pilot-vrag objasnjevati, toda manj ali več lažno. Nepomembne objekte je nazival skladišča municije, dočim je njemu znana skladišča municije označil kot zasilna stanovanja beguncev itd. »Bože moj,« moli Francoz ujetnik, »daj mi moči, da rešim to mesto neprecenljive škode!« Privezan pilot - vrag se poskuša ganiti, uspelo mu je. Previdno pogleda na jermen desne roke in opazi, da so v naglici pozabili jermenje zavozlati. Poskusi še enkrat in občuti, da je desna roka na pol prosta. Naglo iztrga roko iz obveze, vzame iz žepa svoj nož. S pomočjo zob odpre ta nožiček, prereže jermenje leve roke in svojih nog, vzdigne z bliskovito naglico izvidnika Nemca, pilota aviona, in ga vrže iz letala. Sam pa prevzame vodstvo letala, zravna ga in dela zavoje, ki so bili tajni in le francoski aviatiki znani. Eskadrila francoskih letal začudeno zasleduje sovražno letalo, ki se počasi spušča na solunska tla.

Vojaške osebnosti, videč spuščanje tega čudnega ujetnika, so hitele na mesto, kjer je iz sovražnega aviona zlezal njim znani, na solunski fronti oboževani, viteški francoski aviatičar, pilot-vrag. To je bilo presenečenje. Ta slavni čin je bil v kratkem času znan po vsem Solunu. Vse, vojaštvo in meščanstvo je bilo vzradoščeno, kmalu je bilo vse okrašeno s cvetjem. Z lampijončki raznih barv razsvetljeno je mesto Solun zvečer izgledalo kakor začarano mesto iz »tisoč in ene noči«.

V okrašenem avtomobilu so vozili visoki vojaški dostojanstveniki svojega hrabrega soborca in rešitelja, pilota-vraga, po zalivu, dočim je vojaška godba igrala marseljezo, katero so popevali vojaki zavezniške vojne sile. Francoska eskadrila letal je krožila nad mestom, proslavljajoč svojega junaškega pilota.

Viljem Kunst

»Daj nam danes naš vsakdanji kruh«

Ogljik

Ko sem steklenico z ogljikom postavil pred učenjaka, je dejal:

»Kakor nalašč. Prinesel si prvino, ki je za življenje rastline, človeka in živali tako važna, da smo v tej hiši napravili za njene spojine kar posebno dvorano. To dvorano si bova pozneje ogledala.

Ogljik je črna, krhka snov

Črna, sajam podobna snov, ki se nahaja v posodi, se imenuje ogljik. Mednarodni znak za to prvino je C (Carbonium, čitaj Karbonium). Najbolj čisti ogljik je demant, kamen, ki je silno drag. Njegov pristni brat je grafit, snov, ki se je nekaj nahaja v svinčniku. Daljni sorodniki ogljika so: oglje, ki ga dobimo iz lesa, kostno oglje, šota, rjavi premog, črni premog, antracit in še drugi. Mnogo ogljika je v sajah. Skoraj čistega dobimo, če v zaprti posodi žarimo sladkor.«

Ta poskus sva napravila. Učenjak je v podolgovato stekleno posodo dal košček sladkorja. Posodo je potem zamašil z zamaškom, skozi katerega je bila vtaknjena drobna cevka. Sladkor v posodi je močno segreval. Čez nekaj časa se je sladkor stalil, postal je vedno bolj rjav. Kmalu je skozi cevko pričel uhajati gost, bel dim. Tudi kapljalo je od cevke. Ko je po končanem poskusu učenjak odmašil posodo, sva v njej našla kot ostanek črno snov, oglje.

Na sličen način sva napravila iz lesa lesno oglje. Tudi iz zelene rastline je učenjak napravil oglje.

Že teh par poskusov je zadostovalo, da sem spoznal, da mora biti ogljik

za rast rastline prav posebnega pomena. Učenjak je že pripravljaj posode za nadaljnje poskuse.

Ogljik in kisik

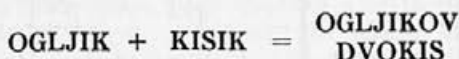
Učenjak je vzel kos lesnega oglja, ga prižgal in s pihanjem razžaril. Potem pa ga je vtaknil v posodo s kisikom. Oglje je pričelo goreti s svetlim plamenom. Sličen poskus sva napravila že, ko sva poskušala kisik. Sedaj pa me je učenjak opozoril, naj pazim, če je ogljika vedno enako. Oglje je gorelo, bilo pa ga je vedno manj. Ko je zmanjkalo kisika, je plamen ugasnil. Posoda je bila med poskusom pokrita. Ko je oglje ugasnilo, me je učenjak vprašal:

»Kaj pa je sedaj v posodi?«

Razmišljal sem. Kisik ni, ker bi sicer oglje še gorelo. Zrak tudi ni, ker na zraku bi oglje žarelo.

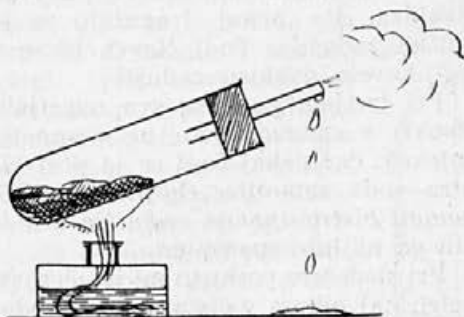
»Mislim, da je iz kisika in ogljika nastal neki brezbarvni plin, ki ga do sedaj nisva omenila.«

»Popolnoma pravilno. Plin, ki je sedaj v posodi, je spojina ogljika in kisika, imenuje se *ogljikov dvokis*.«

Čudilo me je, da more iz črne, trdne snovi (ogljika) in iz brezbarvnega plina (kisika) nastali brezbarvni plin, ogljikov dvokis.

»Ta brezbarvni plin je tako ogromnega pomena, da ga morava natančneje spoznati.«

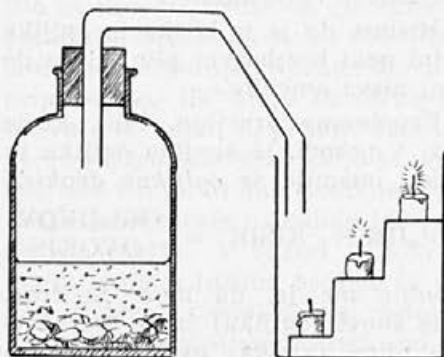
Če sladkor segrevamo v zaprti posodi, uhaja plin in uhaja tekočina, v posodi ostane pa ogljik

Ogljikov dvokis

Za poskuse, ki so sledili, je učenjak napravil ogljikov dvokis na ta način, da je kamen, ki se imenuje apnenec, prelij z razredčeno solno kislino. Povedal mi je, da se ogljikov dvokis nahaja v apnencu, od koder ga izžene solna kislina.

Kakor kisik in vodik, je tudi ogljikov dvokis plin, ki nima ne duha ne barve.

Učenjak je s pomočjo cevi napeljal ogljikov dvokis v stekleno posodo, v kateri so na stopničastem podstavku gorele svečice. Čez nekaj časa je spodnja svečica ugasnila. Kmalu za tem se je manjšal plamen srednje svečice, ki je za tem ugasnila, čez nekaj časa pa je ugasnila tudi gornja svečica. Dve stvari mi je povedal poskus. Povedal mi je, da je ogljikov dvokis težji od zraka in da preprečuje gorenje.

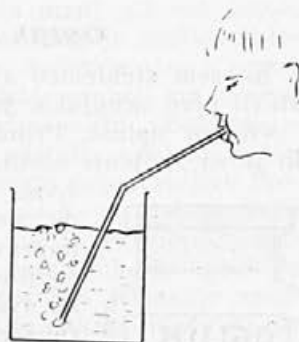
Ogljikov dvokis je težji od zraka in preprečuje gorenje

V stekleno posodo sva dala živo miško in na njo napeljala ogljikovega dvokisa. Po nekaj trenutkih se je miška zadušila. Tudi človek bi se v ogljikovem dvokisu zadušil.

Pri tretjem poskusu sva napeljala dvokis v apneno vodo (ne v apneno mleko). Čez nekaj časa se je prej bistra voda zamotila. *Ogljikov dvokis zamoti bistro apneno vodo.* Na ta način ga najlaže spoznamo.

Pri sledečem poskusu mi je učenjak velel, naj piham v čisto apneno vodo. Pihal sem, kar se je dalo. Opazil sem, da je tekočina postala motna. Od kod

pa je sedaj prišel ogljikov dvokis. Nikakor drugače ni mogoče, kakor da je prišel iz mojih pljuč. Poskusil sem znova, učinek je bil isti.

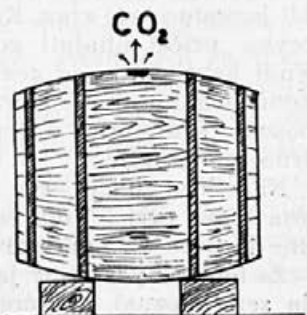
Človek izdihava ogljikov dvokis

Učenjak je vzel zračno tlačilko, kakršno rabijo kolesarji. S pomočjo nje je pihal zrak v apneno vodo. Dolgo je pihal, slednjič je voda postala motna. Tudi v zraku se nahaja nekaj ogljikovega dvokisa.

V peč sva zakurila in pline, ki so uhajali, napeljala skozi apneno vodo. Voda je postala motna. *Pri gorenju se razvija ogljikov dvokis.*

Šla sva v klet. Tam je vrelo vino. Preizkusila sva plin, ki uhaja, in našla, da je ogljikov dvokis. Tega plina je včasih v kleti toliko, da se more človek zadušiti. Posebno nevarno je, kadar v zaprtih kletih vre mošt. Preden človek gre v tako klet, mora prižgati svečo. Če sveča ugasne, je znak, da je klet polna plina, ki ga človek drugače ne občuti. Občuti šele takrat, kadar mu pričenjajo popuščati moči. Mnogo ljudi se je na ta način že zadušilo.

Učenjak je od nekod prinesel cvetlico, ki je rasla v lončku. Cvetlico je

Kadar vre mošt, uhaja ogljikov dvokis

poveznil s steklenim zvonom, nato pa je zvon napolnil z ogljikovim dvokisom in vse skupaj postavil na sonce. Ko sva čez nekaj ur preizkusila plin v zvonu, sva spoznala, da ni ogljikov dvokis, temveč kisik. *Rastlina jemlje s svojimi zelenimi deli, ki pa morajo biti na soncu, ogljikov dvokis, oddaja pa kisik.* Dela torej narobe kot delata človek ali žival, ki uporabljata kisik, izdihavata pa ogljikov dvokis.

Učenjak je povedal, da nastaja ogljikov dvokis tudi takrat, kadar rastlinski deli gnijejo, nastane tudi, kadar rastline radi pomanjkanja zraka le prhnijo.

Iz številnih poskusov sem spoznal, da je ogljikov dvokis važna spojina. Poskusi pa so se še nadaljevali.

Učenjak je v čisto vodo napeljal ogljikovega dvokisa, nato pa mi je dal to vodo pokusiti. Voda je bila nekoliko kislega okusa. Spominjala me je na vodo, ki jo v gostilnah prodajajo pod imenom soda voda ali pa pod imenom sifon. Učenjak mi je razložil, da je tudi sifon voda, v kateri je raztopljen ogljikov dvokis. Kadar tako vodo natočimo v kozarec, prične plin uhajati.

»Vodi, v kateri je raztopljen ogljikov dvokis, se pravi *ogljikova kislina*«.

V ogljikovo kislino je učenjak namočil kos modrega, pivniku podobnega papirja. Na moje začudenje je papir spremenil barvo, postal je rdeč.

»V zraku se vedno nahaja nekaj ogljikovega dvokisa. Ta nastane na najrazličnejše načine. Rastline odmirajo, gnijejo in trohniijo, nastaja ogljikov dvokis. Izdihavajo ga tudi živali in ljudje. Mnogo ogljikovega dvokisa nastane vsled delovanja malih živih bitij, ki jim pravimo bakterije. Vsled omenjenih in še vsled drugih vzrokov je v zraku vedno povprečno 0,03 % ogljikovega dvokisa. Skozi zrak pa pada dež. V dežju se raztopi nekaj ogljikovega dvokisa, nastane slaba ogljikova kislina, ki pronica v zemljo. Tam ta kislina razjeda kamenje in ga spreminja v zemljo. Opravlja pa še druge važne naloge.

Z ogljikovo kislino bi mogla napraviti mnogo poskusov, potrebovala pa bi za to mnogo časa, zato jih bova le opisala.

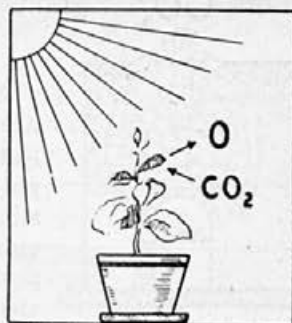
Če v ogljikovo kislino vrževa kos železa, ga bo kislina počasi raztopila. Železo se bo s kislino spojilo v spojino, ki ji v kemiji rečemo sol. Pa to ni kuhinjska sol. Kadar koli v kislini raztopimo kovino in preostalo tekočino izparimo, dobimo sol. Tudi železo, raztopljeno v ogljikovi kislini, nam da sol. To sol imenujemo železov karbonat (od Karbonium = ogljik).

Če v ogljikovi kislini raztopimo kovino, ki se imenuje kalcij, nastane druga sol, ki ji pravimo učenjaki kalcijev karbonat, v vsakdanjem življenju pa je to kamen, iz katerega žgemo apno. Vsak otrok ve, da je to apnenec.

Če apnenec močno segrejemo, izženemo iz njega ogljikov dvokis, ostane pa živo apno, ki je spojina kalcija in kisika. Če bi odstranili še kisik, bi ostala sama kovina kalcij. To kovino pa je težko dobiti čisto. Preveč trdno je spojena s kisikom.

Če na živo apno nalijemo vode, prične šumeti in kuhati, razvija se tudi toplota in iz živega apna nastane gašeno apno, ki ga uporabljajo zidarji za napravljanje malte.«

Učenjak je prinesel nekaj kosov žganega apna in ga pred menoj ugasil. V nastalo gašeno apno je vtaknil oni pivnik, ki ga je prej ogljikova kislina obarvala rdeče. V gašenem apnu se je barva spet spremenila. Pivnik je postal moder. Učenjak mi je povedal, da se snovi, ki rdeč pivnik (lakmusov papir) pomodrijo, imenujejo baze, za razliko od kislin, ki moder pivnik pordečijo.

Rastlina, ki je na soncu sprejela iz zraka ogljikov dvokis, oddaja kisik

Sifon je ogljikova kislina

Kadar žgemo apno, nahaja ogljikov dioksid

Žal mi je bilo, ko je učenjak pričel pripravljati stvari, ki sva jih potrebovala pri poskusih. Imela pa sva očitno še mnogo dela. Napotila sva se proti naslednji dvorani, ki je nosila napis:

Dvorana ogljikovih spojin

Dvorana je bila od vseh največja. V njej so bile omare, ki so segale vse do stropa. Vse omare so bile nabito polne posod, v posodah pa so bile spojine ogljika z ostalimi elementi. Učenjak mi je povedal, da je vseh posod nad 150.000.

»Število spojin, ki vsebujejo ogljik, je mnogo večje od vseh ostalih spojin na zemlji. Če bi hotela pregledati vse, bi potrebovala par let. Zadovoljila se bova zaenkrat le z nekaterimi.«

Učenjak je iz množine steklenic vzel posodo, na kateri je bil napis ŠKROB. Pod tem pa je bil znak $C_6H_{10}O_5$. Takoj sem razumel, da je v škrobu 6 delov (atomov) ogljika, 10 delov vodika in pet delov kisika. Ni pa mi bilo jasno, kaj je škrob.

»Škrobu pravijo nekateri tudi »štirka«. To pa ni slovenski izraz. Škrob je glavni sestavni del žitnega zrna, torej tudi glavni sestavni del moke oziroma kruha, naše vsakdanje hrane. Razen v moki se nahaja škrob v velikih množinah že v krompirju pa

v rižu, dalje v fižolu, grahu in skoraj v vsej hrani, ki jo uživamo.

Spomnil sem se na dvorano prvin. Na mizi so ostali trije elementi, ki so vsi trije zastopani v škrobu. Tam so stali KISIK, VODIK in OGLJIK. V glavo mi je šinila misel. Nisem pa je mogel razodeti svojemu učitelju, ker je le ta snel iz omare že drugo posodo. Napisa mi ni pokazal. Snov v kozarcu je bila bela. Dal mi je košček, da jo pokusim. Obliznil sem previdno in vzkliknil: Sladkor. Zadel sem.

»Tudi sladkor je spojina prej omenjenih treh prvin. Tudi njega — kakor škrob — zna napraviti rastlina. Dobimo ga iz sladkorne pese, nahaja pa se tudi v grozdju in v sadju.«

Spet mi je šinila v glavo prej načeta misel. Sedaj pa sem jo razodel.

»Rekli ste, da je moka v glavnem škrob. Škrob pa je spojina ogljika, vodika in kisika. Prav tako je sladkor spojina omenjenih prvin. Vse te prvine se nahajajo v dvorani, ki sva jo pravkar zapustila. Ali se ne bi dalo škrob ali pa sladkor napraviti iz prvin v prejšnji dvorani?«

»Kako si to zamišljaš?«

»Enostavno. Na kozarcu sladkorja piše $C_6H_{12}O_6$. To se pravi, da je sladkor sestavljen iz šestih delov ogljika, dvanajstih delov vodika in šestih delov kisika. Vse te prvine bi skrbeno odtehtali in bi jih na neki način prisilili, da bi se spojile v sladkor, kakor sva na primer vodik in kisik prisilila, da sta se spojila v vodo. Če bi to uspelo, bi lahko na sličen način delali škrob, torej tudi moko...«

Učenjak se je mojim načrtom smejal. Razložil pa mi je stvar takole:

»To, kar predlagaš, je za enkrat neizvedljivo. Mi smo sicer v tej hiši napravili že mnogo spojin, ki so slične naravnim, škroba pa in sladkorja do danes še ne znamo napraviti. Bilo pa bi sijajno, če bi to znali. Posel bi bil enostaven. Potrebujemo kisik in vodik, ki se nahajata v vsaki vodi, razen tega pa potrebujemo še ogljik, ki pa ga je mnogo v premogu, ki ga je na pretek. Vodo in premog bi torej v natančnem razmerju zmešali in...«

Škrob je naš vsakdanji kruh

Sladkor je škrobov bližnji sorodnik

»In prisilili to zmes, da se spoji v sladkor!«

»Ravno tu pa je težava. Ta ,prisiliti' se ne da ukazati. Škrob nima v sebi le omenjenih treh elementov, v njem je nagomilana še sončna energija ali moč.«

»Kako pa spoznamo to energijo, za katero pravite, da je sončna?«

»Vsak otrok ve, da more rastlina živeti in dozoreti le na soncu. Rastlina jemlje iz zemlje in iz zraka hrano, iz te hrane pa pod vplivom sončnih žarkov napravi škrob ali pa sladkor, da omenimo samo ta dva. Da je v škrobu sončna energija, se prepričaj, če poješ kos kruha ali sladkorja. Kruh — odnosno sončna energija, ki je v njem, bo dala in daje tvojemu telesu stalno toploto.«

»Vsemogočen si, Stvarnik! Sončno energijo daš rastlini. Rastlina jo nekaj porabi za sebe, ostalo pa daje živali in človeku.«

»To sončno energijo pa zna v sebi nagomilati le rastlina. Taka sončna energija je na primer nagomilana v lesu in premogu. Če ju zažgemo, se sončna energija sprosti in nas greje. To je važno pozimi, ko sonce stoji bolj nizko in nas manj greje.«

»Slišal sem, da greje tudi žganje pa tudi vino.«

»V žganju in v vinu se nahaja strup alkohol. Alkohol pa nastane ali iz sladkorja ali pa iz škroba. V sladkorju in v škrobu je nagomilana sončna energija. Toda — ko iz sladkorja in iz škroba nastaja alkohol, se nekaj tvarine izgubi, izgubi pa se tudi energija, ki je spajala pobegle tvarine. Alkohol torej ne more imeti v sebi toplote, ki naj bi onega, ki ga uživa, grela. Toplota, ki jo da alkohol telesu, je le navidezna, pojavi se vsled tega, ker strup prične delovati.

Če te zebe in bi se rad ogrel s tem, da nekaj zaužiješ, pojej kos kruha. Če ti je to premalo, pojej nekaj mastnega, v masti je nagomilane še več sončne energije. Najbolje pa storiš, če v takem primeru popiješ skodelico toplega mleka. Mleko je samo po sebi

Škrob je spojina kisika, vodika, ogljika in sončne energije

že toplo, zraven tega pa se v njem nahaja še velika množina skrite sončne energije. Ko ga popiješ, se bo ta energija sprostila in te bo grela.

Ako bi ti kljub tej razlagi kdo v svoji neumnosti še trdil, da alkohol greje, ga opozori, da alkohol nastane iz sladkorja. Na sličen način pa nastane iz alkohola kis. Tisti, ki trdi, da alkohol greje, naj pije kis, ki je mnogo cenejši. Če pa mu je kis pre slab, naj pije esenc. Tudi po njem mu bo vroče, pa še kako!«

Spomnil sem se, da sem tudi jaz že pil vino in da se mi je zdelo, da me greje. Kar sram me je bilo. Sklenil sem, da se ga bom v bodoče izogibal.

Pregledoval sem ogljikove spojine in čital naslove. Zapomnil sem si jih le nekaj. Bral sem: olje, mašč, celuloza (snov, ki jo je mnogo v lesu), smola itd., itd. Med spojinami sem našel skoraj vse tisto, kar nam služi za hrano. Glavni del naše hrane so spojine, ki vsebujejo ogljik. Naša hrana pa je rastlinska in živalska — žival pa uživa rastlinsko hrano, tako da lahko rečemo, da rastline hranijo in preživljajo vse, kar je živega na zemlji. Če bi dragi Bog hotel svet končati, bi ukazal le: ogljikov dvokis naj zgine s sveta. V tistem hipu bi rastline nehale rasti in ljudje in živali bi bili obsojeni na smrt.

Učenjak mi je namignil, naj mu sledim. Žal mi je bilo. Hotel sem še dalje pregledovati čudne posode.

Iz dvorane ogljikovih spojin sva se napotila na hodnik in se ustavila pred vrati z napisom: Dvorana zraka.

(Se nadaljuje.)

Pravoslavni božič

V Jugoslaviji se praznuje božič dvakrat. V Sloveniji in na Hrvaškem ga praznujejo istega dne kot ostali katoličani sveta s postavljanjem jaslje, z obdarovanjem na sveti večer in s polnočnico. V Srbiji in Bolgariji ter povsod, kjer prebivajo ljudje pravoslavne vere, se božič praznuje 13 dni kasneje, t. j. 6. januarja. O tem kroži med srbskim narodom tale pripovedka:

Ko se je izvedelo, da se je rodil Kristus, so se podali na pot pastirji in kmetje iz vseh dežel, da počaste Odršenika. Tudi Srbi niso hoteli zaostati. Odločili so se, da ne gredo vsi, ampak da pošljejo v Betlehem enega samega odposlanca, da se pokloni Kristusu v imenu vseh Srbov. Izbrali so nekega Jovanovića. Ali iz Šumadije do Betlehema je dolga in divja pot, polna strmin in drugih težkoč. Jovanović se je večkrat ustavil v krčmah, da se odpočije. Ob dobri slivovki je večkrat pozabil, zakaj se je podal na pot. Tako se je zgodilo, da je prišel v Palestino 13 dni kasneje kot drugi pastirji. Od tedaj se praznuje v Srbiji božič 13 dni kasneje . . .

Pravoslavni božič je praznik, posvečen spominu dedov. Na »badnji dan«, kakor imenujejo svoj sveti večer, se ne obdarujejo otroci, ampak se časte družinski predniki, ki varujejo hišo in družino pred nesrečo. Tudi drugi prazniki in običaji so med Srbi in Bolgari po večini posvečeni prednikom. To je še ostanek iz življenja v staroslovanskih zadrugah. Ti običaji so med pravoslavni tako zakoreninjeni, da jih še večstoletno turško robstvo ni moglo iztrebiti.

Na »badnji dan« se odpravi srbski kmet še pred sončnim vzhodom v gozd, da si naseka »badnjak«. Bad-

njak je hrastovo tnal ali debelo poleno, ki mora biti od sveže posekanega hrasta. Badnjak je središče vse božične svečanosti. V kmečkih hišah se zvečer zbere vsa družina okrog ognja na ognjišču. Pred sliko družinskega svetnika v kotu sobe gori debela sveča, ki so jo doma sami izdelali iz domačega voska. Edino ta sveča in ogenj na ognjišču razsvetljuje ta večer hišo. Sedaj namažejo badnjak z medom in drugimi jedili. Družina začne moliti in gospodar položi badnjak v ogenj na ognjišču. Molitev družine in dim, ki se dviga iz badnjaka, naj izprosita pri Bogu srečo za vso rodbino in hišo. Medtem ko badnjak gori, postavijo otroci krožnike z orehi v vse kote, kjer nevidno prebivajo predniki.

In zdaj vstopi prvi gost. Svečano ga pozdravijo domači in posade ga na častni prostor za mizo. V gostu se časte predniki, katerih duša je ta večer povsod v hiši. On dobi prvi kos božične pogače in najboljša jedila in pijače, ki jih premore hiša. Miza z jedili se ne pospravi v izbi tri dni, da ni treba dušam prednikov trpeti lakote. Na podoben način slave božič tudi v mestih. Le namesto hrastovega tnal zažgo hrastovo vejico ali vejico, v zadnjem času tudi smrečico.

Tudi na našem kraljevem dvoru se božič enako praznuje. Badnjak, ki je določen za kraljevo družino, vozi kraljeva garda v svečanem sprevodu po glavnih ulicah Beograda. Ko dospe sprevod pred dvor, izročijo častniki badnjak našemu mlademu kralju kot rodbinskemu poglavarju. Kakor vsi drugi hišni gospodarji v Srbiji, vzame tudi on badnjak v svoje roke in izreče iste izreke in iste molitve, ki jih je pred stoletji izgovoril njegov prednik, slavni Karađorđe. Lesketajoča se tla na dvoru se potresejo s slamo, kakor to zahteva običaj. Gardni častniki, ki so spremljali voz, pred katerim sta bila vprežena dva vola in na katerem so pripeljali badnjak, so ta večer kraljevi častni gostje.

Povsod v Srbiji se vse tri dni božiča pridno goste. Na ražnju pečeni

prašiček ne sme nikjer manjkati. Na vaseh se gostije vrše zelo veselo. Tam se zbere ljudstvo v narodnih nošah okrog prasketajočega ognja, kjer gori badnjak in se pečejo prašički, medtem ko zapleše mladina svoje kolo.

Japonska igra s kvartami

Tudi Japonci so kvartopirci. A drugačni kot pri nas. Njihova igra s kvartami je poučna in zabavna obenem. Najljubša igra s kvartami je Japoncu »pesniška igra s kvartami«. Za to igro rabijo 200 kvart. Sto kvart je okrašenih s slikami znanih japonskih pesnikov. Pod vsako sliko sta natisnjeni prvi dve vrstici iz kake znane pesmi dotičnega pesnika. Na ostalih kvartah je natisnjeno nadaljevanje pesmi. Prvih sto kvart si igralci razdele, ostalih sto pa polože na mizo, da se lahko čita, kar je na njih natisnato. Eden igralcev izkliče sedaj ime kakega pesnika iz svojih kvart in prečita prvi dve vrstici pesmi. Ostali igralci morajo sedaj hitro poiskati iz kvart na mizi kvarto z nadaljevanjem pesmi. Kdor jo najprej najde, dobi od izklicatelja še prvo kvarto. Sedaj izkliče pesnika in prečita začetek pesmi drug igralec in igra se nadaljuje kakor prej. Igro dobi, kdor ima na koncu največ kvart, to je, kdor najhitreje in najbolje pozna pesmi pesnikov svojega naroda.

Vsekakor je ta igra Japoncev bolj koristna od naših iger na kvarte, ki so že marsikoga upropastile.

O laseh

Izračunali so, da imajo plavalasci 140.000 do 150.000 las na glavi. Ti lasje so zelo tenki. Rjavi in črni lasje so debelejši, zato jih je manj; odrasel človek ima temnih las okrog 100.000. Rdečelasci nosijo na glavi le okrog 30.000 las, ki so razmeroma debeli in zelo odporni; zaradi tega je malo rdečelascev, ki bi bili plešasti. Barvo las povzroča barvilo v laseh, ki se ime-

nuje »melanin«. Čim več melanina je v laseh, tem temnejši so. Beli lasje so brez tega barvila, sivi lasje pa imajo malo in neredno razdeljenega barvila in mešanega z zrakom. Kemikalije lahko izpremenijo barvo las. Delavci v bakrenih rudnikih dobe zelenkaste, delavci v tvornicah anilina pa rdečkaste lase. Zgodi se lahko, da nam lasje osive čez noč. To se zgodi, ako doživimo kaj strašnega. Marija Antoineta je baje osivela v noči, ko so ji sporočili, da jo bodo usmrtili.

Medtem ko menjajo živali svojo dlako pogostoma, odpadejo človeški lasje le polagoma. Pri moških traja las od 3 do 5 let, pri ženskah do 7 let. Nato odpade in na njegovem mestu zraste navadno drug las.

Čiščenje stekla in zrcal

Vsaka gospodinja smatra za kaj ne-hvaležen posel neprestano čiščenje zrcala, ki je ostalo opikano od muh. Zato naj si vsaka dobro zapomni, da se bodo muhe zelo ogibale zrcala, ki je umito z gobo, namočeno v kisu. Razen tega ima tako čiščenje še to prednost, da dobi zrcalo lep blesk. Tako očistimo tudi druge steklene izdelke.

O globini petrolejskih vrelcev

Petrolej leži navadno globoko v zemlji. S posebnimi vrtalnimi stroji vrtajo v zemljo, kjer menijo, da leži petrolej ali kameno olje, iz katerega pridelujejo bencin za pogon motorjev. Do pred leti je bil najgloblje navrtan rov v Šleziji v Čukovu. Tam so črpali petrolej iz globine 2240 m. Silno povpraševanje po petroleju pa je podžgal iskalce tega zemskega olja, da so ga začeli iskati še v večjih globinah. Tako so našli v Ameriki, v Kaliforniji, petrolej nekje v globini 4573 m, od koder ga sedaj črpajo na površino zemlje.

Sveti večer

V črni dolini je stala na gričku stara bajta. Omet je odpadal, vrata so se slabo zapirala, skozi ubite šipe v oknih pa je pihala burja.

V črni in zakajeni kuhinji sta sedela Marica in Janezek. Gledala sta skozi okno ljubko igro snežink, ki so se nekaj časa poigravale v zraku, nato pa popadale na tla. Pomenkovala sta se o Jezuščku, ki ju bo naslednji večer obiskal. Razkrila sta si želje, katere sta sicer skrbno čuvala v svojih nedolžnih srcih. Ob prijetnih mislih sta pozabila na mraz, ki je silil skozi vse špranje v vratih in oknu. Hipoma sta se zdrznila. Zakaj danes ni očeta...?

Pričelo se je mračiti. Iz kotov so prilezli strahovi in pošastno iztegovali svoje dolge roke nad nebogljenima otrokoma. Očeta pa ni bilo. Čudno se jima je zdelo, da je danes tako dolgo izostal. Spomnila sta se, kako so pred nekaj dnevi prinesli Drejčetovega očeta mrzlega in bledega domov. »Zasulo ga je!« so pravili ljudje. Naslednjega dne so prišli možje in odnesli krsto z Drejčetovim očetom... Kaj, če je tudi njunega očeta zasulo? Ne, to ni mogoče! Saj vendar ni mogoče, da bi jima vzel ljubi Bogec sedaj še očeta, ko je že poklical k sebi drago mamico. A očetovih trdih korakov nista od nikoder slišala. Končno sta šla vsa utrujena in premražena spat. V trdi postelji v mrzli sobi sta se dolgo premetavala in mislila na očeta. Končno sta si potegnili odejo čez glavo in zaspala.

Prvi se je zjutraj zbudil Janezek. Ko je videl, da očeta še vedno ni, je zdramil tudi Marico. Hitro sta vstala in pogledala, če ni morda oče zunaj. Toda vso pokrajino je pokrival sneg in nikjer ni bilo žive duše. Toda danes je sveti večer. Oče mora priti. Saj jima je še vsak sveti večer okrasil malo smreko. Zvečer pa so prižgali lučke. Takrat je bilo v sobi tako toplo in prijetno. Nato so šli iz sobe. Ko so se vrnili, so našli pod okrašenim drevescem skromna Jezuščkova darila.

Tudi danes mora biti tako. Čeprav ne bi imeli smrečice, le da bi bil poleg njiju oče, ki bi jima pripovedoval prelepo zgodbo o Jezuščku.

Pojedla sta zadnjo skorjico kruha, nato pa sta se odpravila na pot, da bi poiskala očeta. Gazila sta po visokem snegu in mraz ju je pretresal. Prišla sta že do vasi. Morala pa sta še dalje, saj sta vedela, da so tiste črne jame, v katerih dela njun oče, še daleč, daleč...

Počasi sta se dvigala po strmi poti. Drselo jima je in sneg je silil v raztrgane čevljičke. Dolgo sta že hodila, črnih jam pa še zdaj nista videla. Menila sta se o današnjem svetem večeru in si s tem krajšala čas. Toda ure so potekale. Mračilo se je in tu pa tam je padla kakšna snežinka. Otroka pa sta postajala vedno bolj trudna. Komaj sta še gazila po snegu in premikala noge. »Po tej poti bo prišel oče. Boš videla, Marica!« Janezek ni mogel več hoditi. Sedel je na štor pod smreko. Tudi Marico je premagala težka utrujenost. Sedla je poleg bratca. Snežinke pa so postajale vedno gostejše. Bila je že trda tema. »Povej mi, Marica, kaj!« je prosil Janezek in se stisnil k sestrici. Marica pa je začela: »Sveti večer je. V mestih prižigajo lučke na božičnih drevescih. Ko se bova vrnila, bova tudi midva prižgala lučke na najinem drevescu. In Jezušček nama bo prinesel vse, kar sva si že tako dolgo želela. Oče pa nama bo pripovedoval o Jezuščku, o vilah in o srečnih otrocih.« Dalje ni mogla. Strela se je in naslonila kodrasto glavico na bratčevo ramo. Kljub mrazu sta zadremala. Sneg je medel, burja je tulila in preganjala zveri iz gozda. Dva nebogljen otročička pa sta spala na zasneženem štoru pod smreko.

V mestih so prižigali otroci lučke na božičnih drevescih, občudovali lepa Jezuščkova darila in poslušali zgodbe o vilah in srečnih otrocih. Ubogih otrok, ki sta spala na štoru pod smreko, se pa ni nihče spomnil. Otroka sta pa sanjala. V njihovih srčkih so gorele lepše lučke kot na vseh božičnih drevescih.

Sneg je medel, burja je tulila... Nihče ni vedel, da je kočica na gričku prazna. Da je oče zasut v jami, otroka pa zmrznjena pod smreko...

Vizjak Nevenka, dijakinja iz Trbovelj.

Cicibanova številčna uganka

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54
55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72

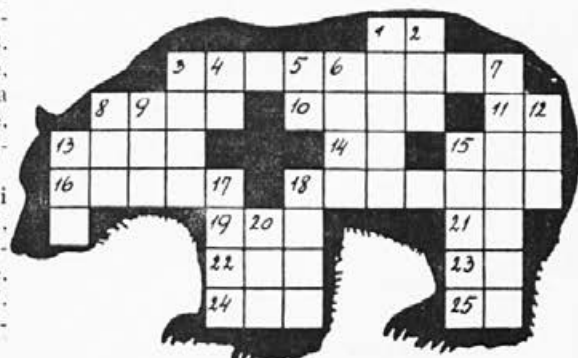
- $19 + 7 + 13 + 11 + 16 + 17 + 3 =$ sedmi dan v tednu, dan počitka;
 $1 + 2 + 5 + 6 =$ sedimo na njem;
 $8 + 9 + 14 =$ veliko vojno orožje;
 $4 + 15 + 21 + 18 + 23 =$ nasprotno od bogat;
 $10 + 12 + 35 + 24 =$ največja in najlepša reka v Primorski;
 $39 + 38 + 37 + 40 + 27 + 29 =$ prvi mesec v letu;
 $28 + 20 + 25 + 22 + 31 + 47 =$ zmota;
 $33 + 32 + 26 + 71 + 34 =$ pomanjševalnica imena Tine;
 $42 + 43 + 63 + 58 =$ ozko okno v trdnjavi, tudi žensko ime;
 $46 + 64 + 48 + 59 + 20 + 13 =$ mladinski list;
 $25 + 45 + 44 =$ škodljiva poljska in nadležna hišna živalica;
 $69 + 50 =$ vrsta pšenice;
 $53 + 54 + 52 + 51 + 66 + 55 =$ lepe gozdne živali;
 $41 + 49 + 25 + 70 =$ zrno, ki vzkali;
 $28 + 67 + 68 =$ hišni čuvaj, domača žival;
 $57 + 72 + 65 + 62 + 52 + 61 + 36 =$ nasprotno od žalost;
 $60 + 44 =$ mrčes na glavi;
 $56 + 30 + 34 =$ svetopisemski očak, ki je gradil barko.
 Črke od 1 do 72 vam povedo novoletno voščilo.

Križanka »Medved«

Sestavil Vladimir Puc.

Vodoravno: 1. igralna karta, 3. pokrajina v Jugoslaviji, 8. otrok, 10. moško ime, 11. osebni zaimek (sklon), 13. nočna ptica, 14. predlog, 15. oblika vode, 16. del pohištva, 18. pomeniti, 19. vrsta teka, 21. osebni zaimek, 22. žensko ime, 23. igralna karta, 24. cvetlica, 25. zemeljska oblika.

Navpično: 1. elektroda, 2. mlečni izdelek, 3. že v letih, 4. protivni veznik, 5. osebni zaimek, 6. moško ime, 7. poldrag kamen, 8. domačija, 9. žensko ime, 12. moško ime, 13. riba, 15. kovinar, 17. prvi človek, 18. sestoji iz plinov, 20. žensko ime.

BABILONSKA ZMEŠNJAVA

Tinček je napisal nalogo: 6 razširjenih stavkov. Zvečer pa ni spravil svoje ropotije z mize. Prišel je hudobni škratelj in mu je zamešal posamezne besede v stavkih. Ko je prišel v šolo, je izgledala njegova naloga tako kakor bi jo napisali ob času babilonske zmešnjave:

MAČKA	POMIVA	SANDALE
DEKLA	LOVI	VIOLINO
ČEVLJAR	PASE	MISI
CIGAN	PODI	KOZE
PASTIR	UGLASUJE	ZAJCA
PES	POPRAVLJA	POSODO

Tinčkovi sošolci so napeli možgane in spravili zmešane besede v red. Kako je izgledala Tinčkova naloga pravilno?

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise, knjige, razglednice itd., izdeluje
klišarna

»**Jugografika**«

Ljubljana — Sv. Petra nasip 23

*Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v*

Učiteljski knjigarni v Ljubljani
in v podružnici v Mariboru

Posebno priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih, ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj, da bo nižja poštnina

LJUDSKA SAMOPOMOČ

reg. pomožna blagajna
v Mariboru, Aleksandrova 47

v lastni palači

Podružnica: Ljubljana, Tyrševa cesta 34

sprejema vse zdrave osebe od 17. do 70. leta v zavarovanje za pogrebno za zneske od din 1000— do 10.000—; za doto od 1. do 16. leta starosti za zneske od din 1000— do 25.000—.
— Zahtevajte brezplačno pristopno izjavo in informacije! — Do sedaj izplačali na podporah preko 30 milijonov dinarjev.
Ustanovljena leta 1927.

Zaupniki se sprejemajo za vsak kraj dravske banovine

**Bogata postaneš,
če hočeš!**

Delaj in varčuj!

Prihranke nalagaj
stalno in redno v

**HRANILNICO
DRAVSKE BANOVINE**

CELJE LJUBLJANA MARIBOR

Vsakih 50 din me-
sečno znaša s 4 %
obrestmi v desetih
letih din 7.359-78

Za vloge banovinske hranilnice jamči
dravska banovina z vsem svojim premo-
ženjem in z vso svojo davčno močjo

Ljubljana

TYRŠEVA CESTA 2 (Hotel „Slon“)

Velika zaloga
briljantov,
švicarskih ur, draguljev
(juvelov), zlatnine, srebrnine,
razna darila (jedilni pribor,
namizno orodje) itd.

Nakup

dragih kamnov, vsakovrstnega
zlata in srebra!

*Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!*

Mestna hranilnica ljubljanska

izdaja na dom **domače hranilnike,**
najboljše učence **obdaruje** z zlatimi
darilnimi knjižicami. Stopite tudi Vi v
krog njenih vlagateljev in varovancev!

Klavirje / vijoline /
Hohner harmonike /
Jazz instrumente in
vse kar za muziciranje
potrebujete, dobite v
najboljši izdelavi
in najceneje pri

R. WARBINEK
LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 4